

כמה מסמרים נדרשים לבניית
סוכה באספהאן?

אילו מצבות מכוסות במיטב
השטיחים הפרסיים?

מה עלול לקרות כשקופצים
ממשאית נוסעת?

בן-חור עזרי נולד באספהאן בשנת 1934 למשפחה
ציונית ועלה לארץ מרצונו עם אחיו אלברט
בשנת 1949. בספר שלפניכם שזור בן-חור עזרי
כחוט השני השני בנימה אישית, המשיקה לתקומה
הלאומית, רשמים וזיכרונות מאיראן ומישראל לצד
מפגשים עם דמויות מפתח בהנהגת המדינה, בהם
דוד בן-גוריון, משה דיין, גולדה מאיר, מרים ולוי
אשכול ופנחס ספיר. עם מלך איראן מוחמד רזא שאה
פהלווי ורעייתו פרח דיבה נפגש המחבר באיראן אחרי
רעש האדמה במשלחת בראשות אריה (לובה) אליאב.

בן-חור עבד בעיריית ירושלים תחת מרדכי איש
שלום וטדי קולק בפיתוח יחזמות תרבות וקהילה לבני
נוער ולמבוגרים.

המחבר, שמימש את החזון הציוני ואף הקים משפחה
לתפארת, מתאר בצורה בלתי אמצעית את תחנות
חיי: ילדותו באיראן, חבלי הקליטה במעברה,
בקיבוץ ובעיר ופועלו בתחומי החברה והקהילה.

מתחנות חיי

בשנים תש"ט 1949 - תש"ף 2020

במלאת לי 71 שנה בארץ ישראל

מאת **בן-חור עזרי**

From the Stations of my Life

in the years 1949-2020

celebrating 71 years in the Land of Israel

by **Ben-Hur Ezri**

יקב בוטיק

בן-חור

מרלו סובינון

יין אדום יבש

2014

כוס בן חור נטע על ידי נאוה וכן חור עזרי על פיסת אדמה קטנה
בגובה 800 מטר מעל פני הים, במושב אורה שבררי ירושלים.
הענבים, מזני מרלו וסובינון משוברים, הבשילו ונבצרו על ידי בני הזוג
ילדים ונכדים בשנת 2014. היין נועד בתהליך המבוסס על
עבודת יד מסורתית ובשיטות הרוגות במספרה טעבה מדור לדור.

מתחנות חיי

בשנים תש"ט 1949 - תש"ף 2020

במלאת לי 71 שנה בארץ ישראל

מאת בן-חור עזרי

From the Stations of my Life

in the years 1949-2020

celebrating 71 years in the Land of Israel

by Ben-Hur Ezri

©2020

ISBN 978-965-91240-7-7

9 789659 124077

הנשיא שלנו - ראובן (רובי) ריבלין

נשיא המדינה

ירושלים, כ"ה בתשרי תשע"ט
04 באוקטובר 2018

לכבוד
מר בן חור עזרי

מכובדי שלום רב,

אני מודה לך על ששלחת לי את ספרך המקיף והחשוב "מפרי הבוסתן". הספר נושא סיפורים מרתקים, ניהוחות רחוקים ונפלאים, אך אולי חשוב מכך - הוא מבצע שליחות של ממש.

אמנם, לקח זמן רב מדי עד שסיפור עליית יהודי ארצות ערב ואיראן התעורר בתודעה הציבורית בישראל, והחלק המכריע והמשמעותי שנטלו (ועודם נוטלים) בפרויקט הציוני טרם סופר כראוי לו. אך מוטב מאוחר מאשר לעולם לא, ובזכות קולות כשלך, הנשמעים יותר ויותר בשנים אחרונות, הפער הולך ומתקרב אל תיקונו, בזירה החברתית, בתפיסה התרבותית, ועוד.

ידע ומודעות יש בכוחם למוסס את המשקעים, לשנות את העתיד, ולכונן תנועה חדשה שתאיר את העבר באור הצדק ההיסטורי. זו הסיבה מדוע סיפורים כמו שלך, חייבים להישמע בתוככי הספרות, אך גם במערכת החינוך, בערוצי התקשורת, בהיכלי התרבות, ובמוסדותיה הרשמיים של המדינה.

אני מקווה שהספר אכן יממש את שליחותו ויגיע ללבבות רבים,

יישר כוחך,

אק
בברכה, ומיזובה
ראובן (רובי) ריבלין
הנשיא

עם סיום כתיבת הספר "מפרי הבוסתן", פניתי לנשיא (לא הייתה לי היכרות קודמת איתו!) שיכתוב כמה מילות הקדמה. על אף עיסוקיו הרבים הוא נענה לבקשתי בחיוב.

את הספר שלפניכם הציעו לי לכתוב ידידי ד"ר דניאל דנה ומר יוסי סיון ועודדוני נאווה רעייתי, איילת ובתיה בנותינו ואיל, ציון ושחר בנינו.

בתחילה היססתי אך לאחר מציאת חלק מן המסמכים המתאימים הסכמתי לכתוב ספר, במלאת לי 71 שנה במדינת ישראל.

כתיבה, תחקיר: בן-חור עזרי

הפקה, עריכת לשון: רון מרחבי

עיצוב: סטפני ורותי עיצוב

Writing, research: Ben-Hur Ezri

Production, Hebrew copy editing: Ron Merhavi

Design: Stephanie & Ruti Design

לרעייתי נאוה (וגי'הה) בת בתיה לבית ירושלמי ועזיז (יקיר) לבית יוספיאן, שהייתה מורה לעברית בטהראן, חברתי, אם ילדינו וסבתא לנכדינו - המתנדבת מאז עלייתה ארצה אחרי מלחמת ששת הימים.

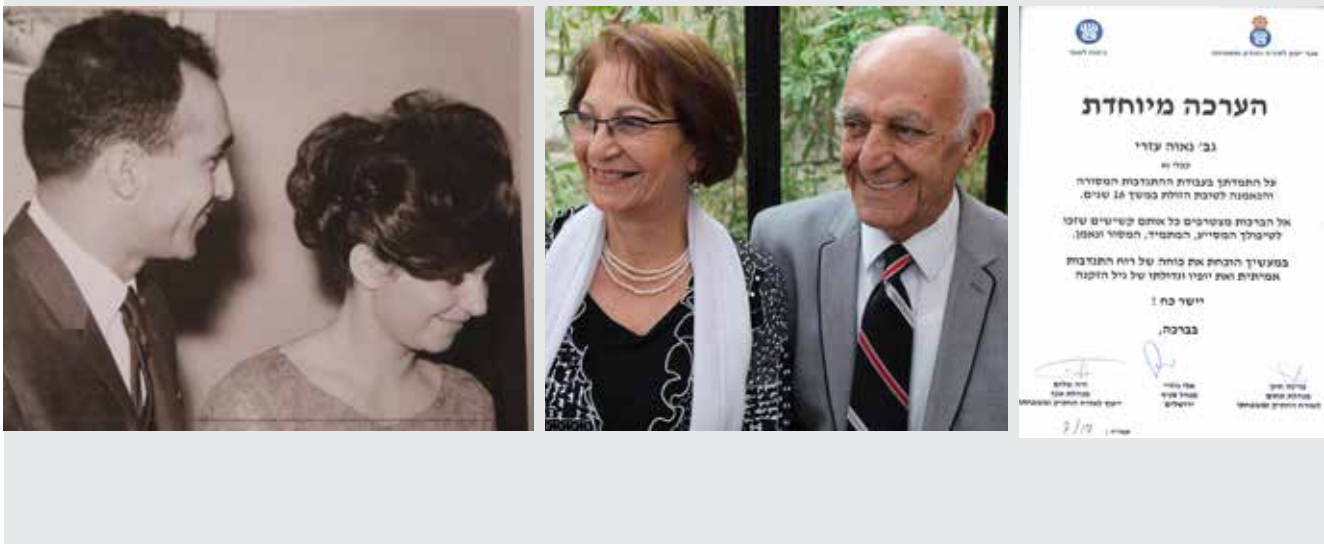
היא שליבה רחב ומלא אהבה שמספיקה לעולם ומלואו: לצעירים, למבוגרים ולנזקקים אחרים.

לעיתים אני תמה כמה אהבה יש בה שמספיקה לכל אלה ונשארת עוד ועוד למען קרובים, רחוקים ואחרים באשר הם ולא על חשבון המשפחה אלא על חשבונה.

כולנו גאים בך ומאחלים לך עוד שנים רבות של עשייה, נתינה והתנדבות.

שלך באהבה עד אינסוף,

בן־חור

אילן היוחסין

נולדתי באספהאן בשניים בנובמבר 1934. את שם משפחתנו, **עזרי**, בחר אבינו ציון, על שם סבו עזרא והפסוק "**מאין יבוא עזרי**". בימים עברו לא היו שמות משפחה והאנשים נקראו על שם אבי המשפחה, לדוגמה: פלונית או פלוני, בתו או בנו של אלמוני. להלן אילן היוחסין כפי שמסר לנו מוסא (משה) נעים, משורר שכיניו הספרותי "נעים זמירות", בנו הבכור של עמו בוז'רג (הדוד הגדול) אלעזר:

1 גולבֶקֶר (גולבאר) היא שכונה יהודית מחוץ לגטו, ליד השוק; יהודי גולבֶקֶר התפללו בבית הכנסת העתיק שנבנה במאה ה-12.

לאבי ציון עזרי, בן הזקונים, הייתה אחות בשם שרה וחמישה אחים: אלעזר, מאיר (נהרג בצפון איראן; אחי הגדול נקרא על שמו), עזיז (יקיר), חזקיה, ששם משפחתו היה מופְּזִזְקָאר (הוא בחר בשם מקצועו, ציפוי זהב, ולא בשם עזרי) - סבו של הרמטכ"ל ושר הביטחון שאול (שמשפחתו החליפה את שם המשפחה למופז בעלותה ארצה), וידידיה.

לי, בן הזקונים בן־חור, שני אחים ואחות: מאיר, אלברט ואסתר, שהתחתנה עם יעקב (ג'ק) ויסקינד, יליד ארצות הברית.

קטונתי מלהיות סופר, משורר וידוען;	כותב לעצמי לעיתים ככל שניתן.
לכולם נתייחס בכבוד גדול ובחום;	הבורח מכבוד - כבוד אותו ירדוף.
יהודים עולים לארץ מכל העולם;	להגשים חלום אלפי שנים לאבותם.
אחרים שתלו שתיל שגדל לעץ,	אוכלים אנו מפירותיו ובצילו נשב.
לא בשנאת חינום! באהבה נרבה,	בימינו עולם טוב ומיטיב נבנה.
נאהב כל יצור שבצלמו נברא,	נרחיק שנאת חינום ונרבה באהבה.
במצליחנים אנו נתמוך ולא נקנא,	להצלחה נוספת להם בחום נתפלל.
נסתכל על חצי הכוס המלאה;	לא נתאכזב מחצי כוס ריקה.
הבטחות צריך לקיים תמיד במלואן:	איננו יכולים - לא נבטיח לעולם.
המתנגדים לנו ולדעתנו - מותר להם;	אנו לא נתנגד לעולם לדעתם.
נקווה לראות עולם בלי מלחמות -	שלכולם יהיו שפע והרבה נחמות!
אנו בישראל הדמוקרטית וטוב לנו	יהודים מרצונם החופשי עולים לארצנו

לדעתי, תופסק האנטישמיות בעולם כשהיו כאן 85% אחוז יהודי העולם!
מאז עליתי עברתי קשיים רבים בארץ, התגברתי על הכל לבדי ולא התלוננתי כלל.

אספהאן - "חצי העולם"

העיר אספהאן נקראת בפי תושבי איראן "חצי העולם" בשל פירותיה הטעימים, גניה היפים (את גן הבהאים בחיפה תכננו ומתחזקים האספהאנים), מסגדיה וארמונותיה הרבים (ארמון אחד בתחילת 1961 בזמן שלטון השאה - לפני המהפכה נהפך למלון יוקרתי ברחוב ארבעת הגנים ג'האר-בַּאק), הכיכר המפורסמת - מִיֶּדְאן שָׂאה שאחרי המהפכה הוסב שמה לכיכר חומייני. מסביב לכיכר מסגדים וארמונות רבים. באמצע הכיכר בריכה גדולה - בריכת דגים.

הכיכר הגדולה (מִיֶּדְאן שָׂאה) באספהאן

עלי קאפן

שמע ישראל למדתי מפי אימי

משפחתנו התגוררה באספהאן מדורי דורות. סבי מצד האם היה אלעזר לבית סיני. אימי חנום (חנה) בת רבקה לבית יומטוביאן לימדה אותי "שמע ישראל" בשבתות בדרך לבית הכנסת שבנה יצחק ששון בשנת 1935 מחוץ לגטו. בית הכנסת החדש היה במרחק של כ־40 דקות הליכה מביתנו.

בצעירותי אבי שלח תצלום של המשפחה כדי לקבל אישור כניסה לארץ ישראל - וסורב; מאז ישבנו "על המזוודות" ונדדנו מבית לבית כדי לא להתמקם במקום אחד.

צילום ששלח אבי לצורך קבלת אישור כניסה לארץ ישראל בשנת 1943 וסורב

בית הכנסת ששון כפי שנראה היום

יהודים יצאו מהגטו

השני שחיכינו לו היה עמוּ בוז'רג (הדוד הגדול) אלעזר, עטור זקן לבן ועל ראשו קסקט, שהביא לנו את הנוקלים - ממתק לבן פרסי. הדוד לבש מעיל ארוך מכותנה לבנה עם פסים כחולים ולו כיסים עמוקים מלאי נוקלים.

*

מגיל צעיר לימדו אותנו לתרום למען ארץ ישראל. במידה שלא הספיקו דמי הכיס - ההורים השלימו.

מחוץ לגטו היהודי באספהאן התגוררו עד לשנת 1945 כ־15 משפחות יהודיות. קרוב לביתנו גרו שלוש משפחות, בהן משפחת סאלה: אבא עזיז (יקיר), אימא שרה, שהייתה מיוודת עם אימי, הבן הבכור ידידיה, והבת היחידה, אסתר, נישאה לנציג היהודים במג'לס (הכנסת הפרסית) בזמן חומייני - מנוצ'הר ניפרו; שני הבנים הנוספים: בניהו, שעלה ארצה ועסק בעיצוב חלונות ראווה, ובן הזקונים, חברי שלמה, שעלה ארצה, נשלח לקיבוץ בית אורן ולאחר כשנה חזר לאיראן.

בשנת 1945 פתחו אבא עזיז וידידיה הבן הבכור מספרה מודרנית לנשים ולגברים באספהאן.

סיפרו ששלמה היה מסתובב בזמן שלטון חומייני בחוצות אספהאן וצועק בלי מורא: זַנְדָּאָה בַּאד אַשְׁרָאִיל! (תחי מדינת ישראל!).

פרופ' אמנון נצר סבור שאת העיר אספהאן בנו אסירים יהודים שהוגלו לבבל. בתחילה אספהאן נקראה "יהודייה" היות שחי בה רוב מוחלט של יהודים.

נוקלים

בכל מוצאי שבת חיכינו בקוצר רוח לשני אנשים: האחד חבר טוב של אבי, יקותיאל סעידיאן, שבקולו הערב היה שר את המזמור "שבוע טוב", ("המבדיל", "אליהו הנביא") עם כניסתו לביתנו.

היהודי הנודד

מבית הולדתי ברחוב ג'האן־באני באספהאן נדדנו בשנת 1944 למידאנה מוג'אסמה (כיכר הפסל), שבמרכזה פסלו של השאה רכוב על סוס. מימין רחוב ג'האר־באק (ארבעת הגנים) ומשמאל סיא'ו ש'ה פול (33 גשרים). מולנו גרו משפחות יהודיות. מאוחר יותר מול הבית נבנה מלון אספהאן, שהתאכסנו בו שר החקלאות משה דיין ואנוכי בשנת 1968.

גרנו בבית בן שלוש קומות שקנה אבי: בקומה הראשונה היו חנויות ובקומה השנייה והשלישית מגורים.

בשנת 1947 עברנו לטהראן וגרנו בבית שכור בשכונת פִישֶר אַבאד; למדתי בבית הספר היהודי כורש. בסוף שנת הלימודים עברנו לרחוב אַמול דֶרְחֶתִי, סמוך לרחוב פֶהְלוּי' בבית שקנה אבי ונאלצתי להמשיך את לימודיי בבית הספר המוסלמי אַקְדֶסְיָה, קרוב לבית. שמעתי שאחד מבני משפחת פורוקי (יהודי שהתאסלם לפני כן) היה סגן מנהל בית הספר; כששמע שאני יהודי מאספהאן העניק לי את כל הגיבוי הראוי בבית הספר.

אחרי חודשים מעטים נבחרתי לנְמֵאִינְדָה נַאִים (נציג ההנהלה); סגן המנהל פורוקי המליץ עליי בחום. בבית הספר היה עוד יהודי מוצהר ושנינו היינו פטורים מהשתתפות בלימודי קוראן - בתמיכת סגן המנהל.

כיהנתי בתפקיד נמאינדה נאום עד עלייתי לארץ - והשאר כתוב בהרחבה בספרי הראשון "מפרי הבוסתן".

¹ רחוב ראשי, הארוך ביותר בטהראן, חוצה אותה מצפון לדרום.

הילולת שרח בת־אשר

שני מקומות נוסף על קבר שרח בת־אשר (מאמא שרה) באספהאן - האחד: מסגד שְׁעִיָה (בית הכנסת על שם ישעיהו) בגטו היהודי; השני: הרון וְלִיאָט (בית הכנסת על שם אהרון) בבזאר, סמוך לגולבהָר.

כאמור, באספהאן כ־17 בתי כנסת, המפואר שבהם הוא בית הכנסת מוֹלָה נִיסַן, שארגון החינוך, המדע והתרבות של האומות המאוחדות, אונסק"ו, הכריז עליו אתר מורשת עולמית.

מסופר שְׁטִימוֹר לָנֶג (מגדולי הכובשים), עוד לפני שהודבק לו הכינוי לנג (צולע), עבר רכוב על סוסו בקרבת בית הכנסת על שם אהרון בשעת תפילת יום הכיפורים. כשהמתפללים חזרו בקול רם על דברי החזן "ה' הוא האלוקים" נבהל הסוס והפיל את טימור ארצה. מאז נהיה צולע.

טימור ציווה לסגור את בית הכנסת ולא לאפשר כניסת יהודים אליו.

מדי סוף חודש אלול מתקיימת הילולת שְׁרַח בת־אשר (מאמא שרה). שבועות לפני הנסיעה להילולה נדדה שנתנו. ביום היציאה העמסנו לפנות בוקר את חפצינו על דוֹרוֹשְׁקָה (כרכרה) שתסיענו לתחנה בכניסה לְמַהְלָה (הגטו היהודי), שם המתין לנו אוטובוס ששייך למר שְׁרִי־שָׂאָר, אביו של ידידי לספסל הלימודים נְגִ'אָט שְׁרִי־שָׂאָר.

לפי המסורת, בבית העלמין היהודי באספהאן מסתובבת חופשייה בדמויות שונות שרח בת־אשר (נכדת יעקב אבינו). האגדה מספרת ששאה עבאס ערך מסע ציד והבחין באיילה. במרדף אחריה ברחו האיילה למערה, והשאה בעקבותיה. כשביקש לחזור לא מצא את הפתח והחל לחשוש לגורלו. לפתע הוארה המערה ולפניו הפכה האיילה לאישה ואמרה: "אני שרח בת־אשר; באתי לתבוע ממך להפסיק את רדיפת היהודים ולהיטיב עימם - עשה זאת אם ברצונך להישאר בחיים, אחרת תמצא את מותך כאן". לאחר שנשבע שיישנה את יחסו ליהודים, ייטיב עימם ויגן עליהם, יצא השאה בבטחה מן המערה, המשמשת מאז אתר עלייה לרגל ליהודים.

בקרבתה משתרע בית העלמין של יהודי אספהאן, ששיפץ עו"ד יוסף כהן, נציג היהודים במג'לס (הכנסת הפרסית) בזמן השאה.

בסמוך עוברת מנהרה והאמונה מספרת שהיא מגיעה עד לכותל המערבי (וכשיבוא המשיח תיפתח).

אבי רכש חדר גדול, ששימש את המשפחה המורחבת בעת הביקור, בקומה השנייה של בניין המשקיף על בית הכנסת.

בחפירות במקום נתגלתה על אחד הקברים מצבת אבן המתוארכת לשנת 1040 לספירה.

בית הכנסת מולה ניסן - אתר מורשת עולמית

הכנות לפסח באספהאן

במהלך ההכנות לחג הפסח באספהאן היו מנקים היטב את כל הבית, שהיו לו תקרות גבוהות, מנערים את השטיחים והופכים אותם, משפשפים את סירי הנחושת ושולחים לציפוי בדיל כמקובל.

למשפחות בעלות אמצעים הייתה מאפיייה בבית ולקראת החג הכשירו אותה לאפיית מצות.

פעם בשנה קנו המבוגרים לעצמם חולצות, חליפה ונעליים ולילדים חליפה ונעליים אצל החייט והסנדלר; הכנת החליפה והנעליים הייתה כרוכה במדידות רבות ולכן לא תמיד היו מוכנים בזמן לפסח.

כשהבית היה ערוך ומוכן עם הכלים, הפירות היבשים, הפיצוחים (אָג'יל) וכמובן החרוסת לאנשי הבית ולאורחים קיבלנו את הפסח הכשר במלוא הדרו.

הילדים חיכו בקוצר רוח לקריאת ההגדה; בזמן אמירת "דיינו" היינו מכים עם בצל ירוק שהוכן מבעוד מועד על השוק של אבא.

במשך כל החג היה הבית פתוח לאורחים.

אנו הילדים חיכינו למוצאי החג, אז אבא היה מביא הביתה מן השוק "גאז" (ממתק פרסי).

יום אחד לאחר חג שני של פסח (כנהוג מחוץ לארץ ישראל) היו היהודים יוצאים לסיינָא פֶּדָאר (כמו יום המימונה) וחוגגים את סיום החג בפיקניק בחיק הטבע.

הקמת הסוכה באספהאן

לפי מנהגנו באספהאן אסור להשתמש בברזל וחלילה במסמרים בסוכה. הכול צריך להיות על טוהרת העץ וקשור בחבלים.

בביתנו הייתה חצר גדולה ומשני הצדדים לכל אורכה ניטעו גפנים שהשתרגו על עמודים מתאימים, להקל על הבציר והכנת היין הכשר.

עוד היו שתולים עצי פרי ופרחים, במיוחד לילך פרסי בצבעי לבן, ורוד כהה וצהבהב, שפרחו בחודשים מארס-אפריל ובישרו את בוא חג האביב.

להקמת הסוכה נדרשו שישה עמודי עץ שבראשם צורת האות הלועזית וי ועליהם עצים נוספים להנחת הסכך. הסוכה הייתה גבוהה כדי להתאים לשטיחים ולווילונות. הילדים הפריעו יותר מאשר עזרו...

מסביב לפתח האחד של הסוכה היו קושרים שרשרת עשויה ענפי ערבה, לסמן היטב את הכניסה והיציאה.

אם השתמשו בפתחים אחרים הסוכה הייתה פסולה; כדי למנוע זאת הקיפו את הסוכה בעצים נוספים.

אינני יודע כיצד הגיעו אלינו ארבעת המינים מהארץ; אסור היה להוציאם מהסוכה אלא לבית הכנסת בלבד. נוסף על ארבעת המינים היו מונחים כל הזמן בסוכה חומש וספר תהילים.

בין הילדים בני הדודים היה ריב מי ישן בסוכה; אימי קיבלה את כל האורחים בסבר פנים יפות והיה לכולם מקום לישון בסוכה.

גאזים (ממתק פרסי לבן) בצורות שונות

כך חגגו אצלנו את פורים - קברי אסתר ומרדכי בהמדאן

מבנה קברי אסתר ומרדכי בעיר המדאן, היא שושן הברה, אופייני למקומות קדושים, ומחופה כיפה בולטת. במשך השנה פוקדים את המקום בני דתות שונות; לקראת פורים ובמסגרת מסורת ה"זיארט" (עלייה לרגל למקומות הקדושים) עולים למקום אלפי יהודים מכל רחבי איראן. זכורה לי נסיעתי הראשונה להמדאן בשנת 1945 בליווי אימי באוטובוס ישן ובלתי מחומם. הנסיעה ארכה שעות, עם עצירת לילה בחאן דרכים שהחום העיקרי בו נבע מצפיפות הנוסעים ומאש הגחלים שבישלו עליהם אוכל והרתיחו תה פרסי. אנו, ששמרנו כשרות, לא נגענו במאכלים והסתפקנו בצידה לדרך שאימי הכינה מבעוד מועד.

יהודי המקום שנודע להם על בואנו המתנינו לנו בתחנת האוטובוס בהמדאן ואירחו אותנו בביתם למנוחה ולטבילה לקראת הביקור באתר. נקיים, מצוחצחים ולבושים בגדי חג יצאנו אל המקום שהמה אדם: זקנים, בני נוער ומשפחות שלמות על נשיהן וילדיהן, מקומיים ואורחים מילאו את המקום. במו עיניי חזיתי בפלא: המון רב נכנס, כאילו כוח עליון הרחיב את המתחם לאורכו ולרוחבו ופינה מקום לכל מי שרצה להיכנס. בהמולה הרבה קשה היה להתקרב אל המצבות, אך כאשר הצלחנו להתקרב ראינו שהן מכוסות במיטב השטיחים הפרסיים, עטופות בבדי קטיפה רקומים חוטי זהב וכסף, מחזה מלא הוד והדר ויראת כבוד. זו הפעם הראשונה שעמדתי מול מקום קבורתן של שתיים מן הדמויות הבולטות והמרכזיות במסורת היהודית - חוויה יוצאת מן הכלל שלעולם לא אשכח; ביקור ראשון זה חקוק בזיכרוני לעד.

בשובי לאיראן בתפקיד בשנת 1963, זכיתי לבקר במקום בפעם השנייה.

ביקורי האחרון שם היה שבועות מספר לפני נפילת השאה בשנת 1979.

באיראן, שם נמצא מקום קבורת אסתר ומרדכי, לא חוגגים את פורים כמו בארץ - לא נהוג להתחפש כלל ומסתפקים בקריאת המגילה בבית הכנסת ובחלוקת חלווה (המורכבת מקמח, סוכר ותבלינים, בעיקר כורכום) לאנשי הבית ולאורחים.

בזמן שהיו מזכירים את שם המן בבית הכנסת, היו צועקים כולם "המן הרשע" ומסובבים את הרעשנים.

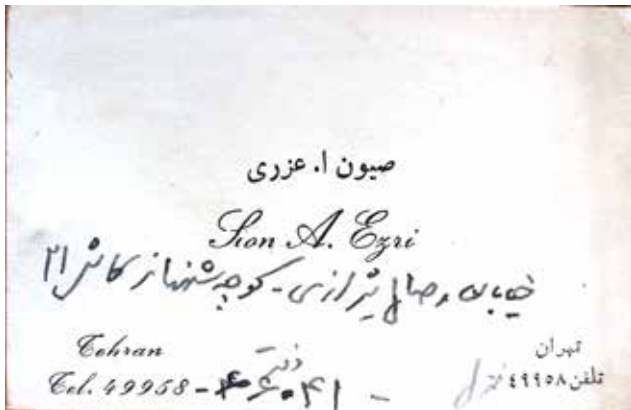
זכור לי שהיינו בונים מסמרטוטים את דמותו של המן ושורפים אותה בחוצות בליווי האמרה "המן הרשע".

פגישה עם הגנרל הפרסי

כרטיס הביקור שלו. ההמתנה ארכה, שוגר פתק ובו תמיהה על היחס הלא יפה.

אחרי כרבע שעה נפתחה הדלת, וקצין שקומתו בינונית, שחרחר ונמרץ, פנה אלינו ושאל בקול מְצוּוה: "מה הביא אתכם לכאן?" - אבי ענה שלא יוכל להשיב בעמידה; אם יוזמן למשרד, יוכל להסביר את תכלית הביקור בתוך כמה דקות. כיא, שלא הסתיר את עוינותו, הכניס את שנינו לחדר וציווה לקצר בדברים ולגשת לעניין.

אבי סיפר על בעיית היהודים העיראקים, אשר נתפסו ונכלאו בחוֹרְמֻשְׁהָר, ועל הסכנות הצפויות להם מצד השלטון העיראקי האכזר; על כן הוא מבקש שלא להסגיר את הפליטים, שהחזרתם פירושה מוות בטוח - דבר שממשלת איראן האצילה והאנושית אינה צריכה להסכים לו.

כיא פתח ודיבר בזכות כיבוד החוקים: "יש חוזה הסגרה עם עיראק וצריך לכבדו; לא נסכן את הידידות והשכנות הטובה".

אבי הזכיר את מעשי החסד של כורש הפרסי ואהדתו כלפי יהודי איראן.

"מדובר במסיגי גבול" - השיב הגנרל.

תוך כדי שיחה אמר אבי, שידע לחדור לנבכי נפש האדם:

הגנרל הָאֲגִי עָלִי פִּיָא היה דמות מפתח בגישה למשרדי הממשלה השונים. בין השאר היה הממונה על הגבולות החל משנת 1948. הגנרל שימש בתפקידים רגישים ביותר, ומאוחר יותר היה מקורב לממשלת ישראל, פרש לגמלאות וגר בפריס. הכרתיו בלונדון כשבא לפגוש את אחי מאיר. הוא סיפר לי בפירוט כיצד הכיר את אבי ואחי בטהראן.

מאוחר יותר קראתי על כך בספרים "בגדד טהראן תל אביב" מאת יואל זילכה, מעולי עיראק שעלו לארץ דרך טהראן, ו"מי מכם מכל עמי" מאת מאיר עזרי.

בתחילת שנת 1949 נעצרו בדרום איראן 13 מעפילים, כולם אנשי התנועה העיראקית, ועוד עשרים שעברו את הגבול על דעת עצמם. שלטונות הגבול האיראניים הוציאו נגדם צווי גירוש והיינו בטוחים שהם יוסגרו לעיראק. חששנו - ובצדק - מפסקי דין חמורים, עד כדי עמוד התלייה, והיה צורך ליטול סיכונים כדי לסכל את כוונת השלטונות.

הוחלט שאבי ואני ניפגש עם מפקד משמר הגבול האיראני.

בוקר אחד ניגשנו למשרדו של כיא. אבי נתן לשרת המשרד את

ברגע שהוציא כיא את אשר העיק עליו, שינה את התנהגותו. מיד טלפן לקצין משטרת הגבולות בעיר חוֹרְמֶשְׁהַר, מיר גְ'הָאן־גִירי, ובעודו משוחח עימו שאל את אבי: "התהיה מוכן לנסוע לחורמשהר ולמסור ביד מכתב לשחרור העצורים מן הכלא?" - אבי הסכים מיד.

מצויד במכתב יצא אבי עוד באותו ערב למסע שנמשך 27 שעות נסיעה ברכבת עד לחורמשהר. התברר שאותו מיר ג'האן־גירי השתייך לאחת המשפחות הנודעות באיראן, המוכרת גם לאבי. השניים גלגלו שיחה ארוכה, העלו זכר מכרים משותפים, ומאז הפך מיר ג'האן־גירי לעוזר נאמן.

לכלואים נמסרה הודעה משמחת על שחרורם המידי.

"יש סיבה להתנהגותך כלפינו. פדבר קצין אל קצין - אתה בהווה ואני בעבר - גלה נא לי את הסיבה להתנהגותך".

בבת־אחת שינה כיא התנהגותו ופתח בהסבר: "בעת מלחמת העולם השנייה נעצרנו כ־250 קצינים ואזרחים. הובלנו ברכבת דרך העיר אֶרְאֶק, שבמרכז איראן, אל עיראק, ומשם למחנה מעצר באפריקה. במהלך הנסיעה נכנס לקרון העצורים יותר מחמישים פעם קצין בריטי כבן 25, קילל אותנו קללות נמרצות והמליץ לכתוב צוואה, כי בסוף המסע נעמוד למשפט צבאי ונהיה צפויים לגזר דין מוות. מאוחר יותר נודע לי כי אותו צעיר היה יהודי איראני; אם הרשיתי לעצמי להתנהג בניגוד לדעתי ולמצפוני - הכול נובע מהתנהגותו המבישה של אותו צעיר יהודי איראני. אולם לגופו של עניין הצדק עימך, מר עזרי: לכל אורך דברי ימיה נהגה איראן בסובלנות ובאנושיות. לכן אין כל סיבה שננהג אחרת כלפי יהודי עיראק".

הגנרל כיא

רעייתו של הגנרל כיא

מר פרס

הדלתות העתיקות

היטב זוכר אני מגיל צעיר בבית שנולדתי בו את דבר שחזור הדלתות העתיקות. אבי ציון עזרי היה אומן ברמ"ח אבריו וחובב עתיקות מושבע. הוא רכש את הדלתות עת הוצאו מבניין עתיק שעמד לפני הריסה. הדלתות המסיביות העשויות עץ מלא ועליהן ציורים וחרוטות המתינו ליד אומן, שתחשוף את יופיין ותביא אותן למצבן המקורי. הוזמנו אומנים מומחים לשחזור (כמדומני אומן זוג שוליות); הצוות לקח את הדלתות להעמיק את החרוטות ולחדש את הציורים. לאחר כמה ימים היה הכול מוכן והדלתות הוחזרו לנו - למשלוח עם שאר חפצי הבית לארץ ישראל. אבי התכוון לבנות בית בירושלים ולהתקין את הדלתות בסלון הבית - דבר שלצערי נבצר ממנו עקב דחיית עליית המשפחה ארצה. בשנת 1947 עברנו מאספהאן לטהראן וכל הזמן הדלתות עימנו. בסופו של דבר הן נשלחו לארץ עם עליית הוריי. אבי רכש באופן זמני דירה בקומה הראשונה בבניין ברחוב בלפור 10 בירושלים ואחסן את הדלתות במחסן הבית עד לבניית בית חלומותיו על מגרש שקנה בשכונת קריית משה. לצערי אבא לא זכה להגשים את חלומו עקב מותו הפתאומי בחו"ל.

זוג הדלתות שנתרמו למוזיאון האסלאם בירושלים

משדה התעופה בטהראן ומעל בגדאד הגענו לשדה התעופה ליד חיפה

והתכוננתי לארוחת שחיתות... תכננתי כיצד "אחסל" את הארוחה ה"טעימה"... ארוחת הערב כללה מצקת מים חמים - תה, קוביית מרגרינה שבתחילה חשבתיה לחמאה (זו הפעם הראשונה ששמעתי על מרגרינה וטעמתי), כף ריבה ושתי פרוסות לחם. המשכתי להמתין כדי לקבל את "המנה העיקרית", אך העומדים מאחוריי דחפו אותי הצידה - **אכזבה ראשונה!** עד הגיעי לאוהל בקצה השני של המחנה חצי מהתה נשפך והשאר היה פושר, והרעב הציק... הגעתי לאוהל, מרחתי את המרגרינה על הפרוסה ועליה את הריבה. האוכל היה קר מאוד, טיפות הגשם גברו בליווי ברקים ורעמים: זה הסימן אחרי "הארוחה" לעלות למיטה, להתעטף בשמיכות בלי סדין ולישון. לפני עלות השחר הקצתי משנתי, כולי רועד מקור ושתי השמיכות וכל בגדיי ספוגים במי הגשמים - נראה שהגשם הלך וגבר, כמה יתדות נעקרו מדופנות האוהל והגשם חדר פנימה. בעזרת אנשים טובים, שחלקם ישנו עימי באוהל, קיבלתי מזרן יבש ושמיכות, ואחרים שמעו צעקותינו, באו לעזור לתקן את האוהל ומהם קיבלתי בגדים יבשים וחזרתי לישון שנת ישרים עד הבוקר.

אלברט אחי ואני צורפנו ברגע האחרון לעולים יוצאי עיראק שטסו מאיראן מעל בגדד במטוס דו מנועי לארץ ישראל.

מתנגדי אבי שאלו אותו: "כיצד הרשית לעצמך לסכן את שני בניך?"

- ענה להם: "רציתי לשמש לכם דוגמה".

הגענו ארצה בתחילת אפריל 1949. משדה תעופה ליד חיפה הובילו אותנו לשטח זרוע בעשרות אוהלים ומסביב פרדסים רבים - במעברת קריית מוצקין. לאחר רישום וסדרי קליטה ראשונים במעברת קריית מוצקין קיבלנו שתי שמיכות, צלחת עמוקה, כוס פלסטיק וכף אלומיניום והובילו אותנו לאחד האוהלים בקצה המחנה. בתוך האוהל שמונה מיטות ברזל ועליהן מזרן במילוי עשב אלג'ירי, שליווני תקופה ארוכה בלילות. הנחתי את חפציי מתחת למיטה ואת השמיכות פרסתי על מיטתי, שכבתי עליה ונמנמתי מעט. מאוחר יותר הצטרפתי עם כלי האוכל לתור שהשתרך לכיוון המטבח. נעליי היו מלאות בבוץ והקור חדר לעצמותיי. הייתי רעב מאוד

טיול ראשון בארץ ישראל וקיבוץ גליל ים

בלי תקלה, וכך עוד כמה נסיעות. באחת מנסיעותיי כנראה שעליתי על משאית לא נכונה, או שלא הבנתי את הנהג; ניסיתי לדפוק לעצירה. אחרים עשו כמוני, אך הנהג לא שם לב ולא עצר. ברוב טיפשותי קפצתי מהרכב בזמן הנסיעה, השתטחתי על הכביש ודם רב פרץ מאפי, ממצחי ומכפות ידיי. אנשים טובים ובמיוחד אישה אחת רצו והרימוני והאישה לקחה אותי לביתה להמשך הטיפול. בערב חזרתי למעברה.

לאחר כמה ימים הגיע מאיראן ילד בן גילי בערך ודיבר בשפת. ימים ביילנו יחדיו, יצאנו לכיוון נהרייה ובדרך התעכבנו בכפרים רבים שננטשו עם עצי פרי הדר כגון תפוזים וקלמנטינות. נכנסנו בלי פחד לקטוף מן הפרי ולאכול עם הלחם והריבה שהבאנו מהמעברה. עם הזמן הארכנו את המסלול צפונה. ערכנו את ה"קומזיץ" כל יום במקום אחר. משה חברי עזב והלך לאימו או למשפחתו, ואני נותרתי שוב לבדי (מאוחר יותר פגשתיו בקיבוץ בית אורן).

במשך 1949 נשלחתי מהמעברה לכפר הנוער בן שמן ומשם לקיבוץ גליל ים, עם ילדים יוצאי עיראק - והפכתי מנקלט לקולט.

את אהבתי לתנ"ך רכשתי ממורתי הראשונה בארץ, שושנה צים בקיבוץ גליל ים, שם למדתי עברית ועבדתי במשתלה ובנגרייה. בינתיים העברית שבפי השתפרה ויכולתי להסתדר בלי קושי. לאחר מכן נשלחתי לקיבוץ בית אורן, ומנקלט נהפכתי לקולט של ילדים פרסים שהגיעו ארצה והוריהם אחריהם.

לאחר יומיים במעברה, מפרנו מאיראן אברהם יששכר לקח אותנו לטייל בעיר חיפה, ולאחר מכן נסענו לקבוצת כינרת ולנו שם. ביום השני נסענו לכיוון קיבוץ חניטה, ולמוחרת המשכנו לקיבוץ גבעת ברנר. נשארנו ללילה בקיבוץ, נסענו לקיבוץ אשדות יעקב, וחזרנו לקבוצת כינרת. ידיד אחי, בן כיתתו בניהו, נסע איתנו לקיבוץ גשר הזיז³ ויחדיו ביילנו חג פסח ראשון בארץ. אחרי כמה ימים בקיבוץ גשר הזיז המשכנו בטיולנו דרך תל אביב והגענו לירושלים. לנו בבית האג'י אהרון ידיד אבי, מבעלי "סלון רוברט". המשכנו את טיולנו בירושלים והגענו ברגל לכיכר סלאמה בשכונת טלביה, שהייתה סגורה בהמשך ובתיה ריקים.⁴

אחרי הצוהריים אנו חזרנו למעברה, בניהו המשיך לקיבוץ גשר הזיז ואילו אלברט אחי נסע לקבוצת כינרת ומאוחר יותר לקיבוץ עין גב.

*

מתוך שעמום במעברה החלטתי לבקר את אלברט אחי בקיבוץ. כיצד מגיעים? - בטרמפים שאינם עולים כסף. לפי הסברים שקיבלתי מעוברי אורח (ידעתי מהבית כמה מילים בעברית) נוסעים תחילה לעפולה ומשם לטבריה ולקבוצת כינרת. טרמפ ראשון במשאית צבאית הגיע עד לעפולה ומשם נסעתי לטבריה ולקבוצת כינרת. שעון לא היה לי; נראה היה שתוך 4-5 שעות הגעתי ליעד. את השבת ביילתי בכיף עם אחי בקבוצה. ביום ראשון חזרתי מלא רשמים למעברה. נסיעתי הראשונה עברה

³ את הקיבוץ הקימו בשנת 1949 בין השאר קבוצה של מפוני קיבוץ בית הערבה.

⁴ כיכר סלאמה קיבלה את שמה מהווילה שבנה איש

העסקים קונסטנטין (קוסטנדי) סלאמה, המשמשת כיום מעון שגריר בלגיה. בעבר פנו תושביה הערבים של שכונת טלביה לנציב העליון בבקשה להגן עליהם; הבריטים הקיפו את השכונה בגדרות תיל עם עמדת משמר ושער כניסה מרחוב ז'בוטינסקי. אזור הביטחון בוטל עם פקיעת המנדט הבריטי באמצע מאי 1948 והערבים עזבו את בתיהם. שם הכיכר הוסב על שם אורד וינגייט.

בקיבוץ בית אורן

יהלומי ללילה, אין לי ספק שהמשפחה הייתה מקבלת אותי בסבר פנים יפות!. לתומי המשכתי ללכת ברגל, בתקווה שאמצא טרמפ לקיבוץ. שלג כבד המשיך לרדת ונערם, הכביש נסגר ואף רכב לא עבר. המשכתי ללכת. אחרי זמן רב הגעתי לקיבוץ רטוב כולי ומלא שלג.

כאבי הבטן מאז עלותי ארצה הלכו וגברו. השלמתי וחייתי עימם. בתור רקדן לא הצטיינתי, אך כישרון למשחק על הבמה, פינג פונג וכדורעף - כן. בקיבוץ בית אורן עבדתי חצי יום בנגרייה. העבודה הייתה קשה; עקב מצב בריאותי - האולקוס - מזכירות הקיבוץ העבירה אותי לעבודה קלה יותר בכריכייה, שניהל יעקב, בעצמו עולה חדש מטורקיה. העבודה הזאת הייתה כרוכה בהתרוצצות רבה, שחשבו שאינה מתאימה לי. הועברתי לעבודה נוחה יותר: לכתוב באותיות כתיב לועזיות את שמות התרופות על הבקבוקים המתאימים.

למדתי בפעם הראשונה על "תקופת הצנע": בקיבוץ רחצו את התחבושות לשימוש נוסף ואת המעטפות הדביקות הפוכות לשימוש שני. עד היום אני מכבה את האורות ומפסיק את המים כשאינם נחוצים גם אצל אחרים.

היות שרציתי להמשיך בלימודי משחק ולהתכונן לבחינות הבגרות, ולא להקשות על הקיבוץ בהוצאות, לאחר כשנה וחצי בקיבוץ עזבתי, והצטרפתי אל הוריי שהגיעו לארץ.

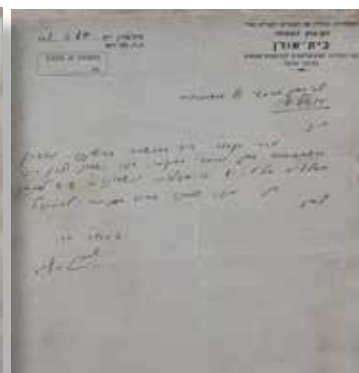
בלימודי הכרתי מורים דגולים כמו משה הלוי מנהל תיאטרון אהל, צבי העיזור (משפיכת חומצה על פניו), שלימד דקדוק, חשבון, ומקצועות נוספים והסופר אהרון אפלבוים, שלימד עברית, היסטוריה וספרות.

בשלהי 1949 נשלחתי מקיבוץ גליל ים לקיבוץ בית אורן. חובה נעימה לי לציין את אם הבית שרה'לה, שהייתה לנו כאם אמיתית, את ויקטוריה צדוק, שהייתה מורה ואשת סוד לכולנו, את המדריך יצחק כרמלי, שהיה לנו כחבר וממנו למדתי רבות, בין השאר לעמוד מול קהל בלי מורא ופחד ולדקלם; ובשמחה רבה אני מזכיר את שמעון מָלר, חבר קיבוץ בית אורן, שהתייחס אלינו למופת.

באחד הערבים של 1950 החמצתי את האוטובוס מחיפה לקיבוץ בית אורן והחלטתי ללכת מהדר לאחווה ולהמשיך בטרמפים לקיבוץ - שיטה מוכרת.

השלג התגבר. יכולתי לחזור להדר ולהתארח אצל משפחת

תקופת הצנע

מחוץ לקיבוץ הורגש היטב הצנע ובין התושבים חולקו תלושים: תה וקפה, אבקת ביצים, שמן, ולחולים תוספת: ביצים ופירות, פילה דג, "אורז בן-גוריון" (פתיתים) ובשר פעם בחודש. בחגים הייתה תוספת של 1/4 עוף ו-1/4 קילוגרם בשר ודגים לנפש.

תלושי לבוש והנעלה חילקו פעם בשנה. כמוכן שפרח שוק שחור.

אימי שלחה מאיראן בשר ועוף מטוגנים. לפעמים המשלוח הגיע בזמן שעוד ניתן היה לאכול ולעיתים מאוחר מדי או שלא הגיע כלל. זרם העלייה מכל התפוצות הלך וגבר והאנשים לא התלוננו. היום הצנע הוא בבחינת נחלת העבר והרוב חי במדינת שפע.

מדינת ישראל
מסדר במספר והתעשייה - תשי"ב
מרכז פוקס-ימון
שם המעונין

שם המעונין	שם המעונין
שם המעונין	שם המעונין
שם המעונין	שם המעונין
שם המעונין	שם המעונין

ת.מ.מ. 2.0.2. 25/25/56

מדינת ישראל
שם המעונין
שם המעונין
שם המעונין
שם המעונין

שם המעונין
שם המעונין
שם המעונין
שם המעונין

שם המעונין
שם המעונין
שם המעונין
שם המעונין

צעדי הראשונים מחוץ לקיבוץ

ממשרד החוץ עברתי לעירייה, ובערבים המשכתי להתכונן לבגרות.

בעודי עובד בעירייה כחמש שעות בשבוע, שימשתי מורה במשרה חלקית, תחילה למלאכה ואחר כך מחנך כיתה ד', בבית הספר כצנלסון בהנהלת הפדגוג שמואל שטראוס, שהתלמידים קראו לו בשמו הפרטי: שמואל.

אם אינני טועה לימדו בבית הספר בתו של שר החינוך, המחנכת עליזה גורי, רעיית המשורר והסופר חיים גורי, העיתונאי יצחק שור ואחרים. אהבתי מאוד את החינוך החופשי: התלמידים קראו למורים בשמם הפרטי ולא קמו על רגליהם בכניסת המורה לכיתה. בעירייה עבדתי בארגון קורסים למדריכים אחרי לימודים מתאימים בבית רוטנברג בחיפה.

עבודתי הראשונה בירושלים היתה בשנת 1951 בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (בפינת הרחובות שטראוס ויפו, לפני שעברה לקרייה), שם עבדתי בין השעות 8:00-14:00 בסימון כרטסות.

עם תום העבודה עליתי על הרכב הדו-גלגלי ונסעתי לתל אביב. שלוש פעמים בשבוע למדתי בבית ציוני אמריקה משחק אצל משה הלוי מתיאטרון "אהל". נוסף על משה הלוי היו מורים רבים שלמדתי מהם מקצועות אחרים, במיוחד אצל ניסן כהן-מלמד "כיצד לבטא כל אות ואות על הבמה לפני הקהל באופן ברור" - היגוי (דיקציה). פעמיים בשבוע לימדתי דרמה בבית הנוער חסן בק בגבול תל-אביב-יפו ופעמיים בשבוע עבדתי בתור מדריך במגרש המשחקים ספיר, קרוב לתיאטרון "הבימה".

למרות כל הנסיעות לתל אביב לאחר העבודה לא התייאשתי והמשכתי הלאה! - המצב הכספי הלך והשתפר.

מהעבודה בסטטיסטיקה עברתי למשרד החוץ ולרבע משרה בעיריית ירושלים. בטחנת הרוח בימין משה הקמנו את "מגרש המשחקים" בעזרת החניכים, בעיקר ילדי טורקיה וצפון אפריקה שגרו קרוב לטחנה.

הצגות בעברית ובפרסית

תפקידי הראשון על הבמה העברית היה בשנת 1952 בהצגה "הספן והמלומד" בבימויה של אביבה גלי; השתתפו בהצגה השחקן יוסף באשי ואחרים. מאוחר יותר יוסף עבר לתיאטרון חיפה. תפקיד המלומד ניתן לי.

בירושלים החלטנו בשנת 1954 אחי אלברט, הצייר שלמה יהודיין, האחים נג'מי, אחרים ואנוכי להקים תיאטרון בפרסית. היה לי הכבוד לביים ולשחק בו.

איחוד להקות החובבים לתיאטרון מקצועי אחד

בשנת 1956 רצייתי לאחד את להקות החובבים הרבות שפעלו בירושלים לתיאטרון מקצועי אחד. פניתי למנהל המחלקה לתרבות בעיריית ירושלים, מר אטיאס וקיבלתי את ברכתו לרעיון. פניתי לכל הלהקות ולאנשי התיאטרון ולטר רוזנברג וא. א. אנסקי; חלק מהתשובות שקיבלתי היו חיוביות אך על אף מאמציי הרעיון לא יצא לפועל.

מר א. א. אנסקי

שיתוף פעולה בין אומנים בארץ לאומנים מאיראן

בשנת 1966 צולם בארץ סרט מהראשונים בצבע, בשיתוף עם שחקנים פרסים, יענק'לה בן סירא ושחקנים ישראלים נוספים, בבימויו של ג'ורג' עובדיה, יהודי מפרס יליד עיראק שבא עם המפיק בקריאן וצלם סרטים בצבע.

בנסיעותיי הרבות הפרטיות לאיראן בשנים 1960-1966 יצרתי קשרים עם אנשי רוח: שחקנים, אנשי קולנוע וטלוויזיה, בימה ובוהמה. בין השאר הוזמן באופן רשמי הזמר ג'ו עמר עם תזמורתו. הטלוויזיה הפרסית הקדישה כארבעים דקות לריאיון עימו. בפעם הראשונה נשמעה בטלוויזיה האיראנית השפה העברית בפי הזמר ואני תרגמתי לפרסית בשידור חי.

הופעותיו של ג'ו עמר בערים השונות זכו להצלחה רבה.

ג'ו עמר ובן-חור בחברת זמרים ושחקנים בטהראן

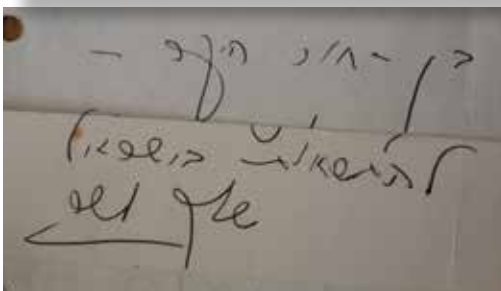
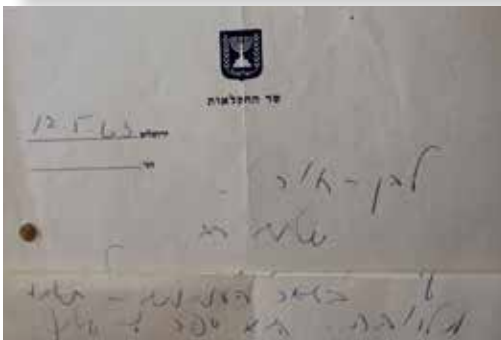

פגישה ראשונה עם משה דיין

באחת מנסיעותיי הפרטיות לאיראן בשנת 1962 היה לי הכבוד להכיר מקרוב את שר החקלאות משה דיין, שהוזמן על ידי ממשלת הוד מלכותו מוחמד רזא שאה פהלווי, שמלך עד למהפכה.

ליוויתי את דיין לפרספוליס ולאספהאן.

בניין פרספוליס

שליחותי לאיראן אחרי רעש האדמה בשנת 1963

מה שהוסיף יוקרה וגאווה לתושבי קריית היובל בכלל ודיירי האבסבסטונים בפרט. אציין שאלוף הארץ במשקל תרנגול מנשה ירון אירגן חוג היאבקות וחלק מהחניכים בו זכו במקומות הראשונים.

בעודי עסוק עם חניכיי בהמשך שיפוץ בית הנוער בקריית היובל בירושלים, אחד החניכים הודיע שמכונת ראש עיריית ירושלים - מר מרדכי איש-שלום - הגיעה. אני, "בדחילו ורחימו", מיהרתי לקבל את פניו ולברכו. ראש העירייה התעניין בחביבות בנעשה בבית הנוער וציין ששר החקלאות משה דיין ביקש ממנו לשחררני מעיריית ירושלים לתקופה של שנה כדי לצרף אותי למשלחת מומחים בראשות מר אריה (לובה) אליאב⁵, שאמורה לצאת לאיראן לסייע בשיקום אזור קזווין לאחר הרעש הגדול שפקד אותו. בשיחה בלשכתו, הציע לי משה דיין לשמש קצין קישור למשלחת הכוללת מהנדסי מבנים ודרכים, חקלאים, אדריכלים ובעלי מקצוע אחרים שייצאו בקרוב לסייע לאיראן, היות שאני דובר פרסית.

כבר למוחרת נפגשתי עם ראש המשלחת מר אריה אליאב: הכרתי אדם ידידותי ונוצר בינינו קשר של חיבה שנמשך לאורך זמן רב. לבקשתו של אליאב יצאתי לאיראן עוד לפני המשלחת והודות לאחי מאיר, שהיה שגרירנו הראשון באיראן, הדלתות נפתחו בפנינו.

מלון יחידי בעיר קזווין (קרוב ל"בואין זְהֵרָה" - מקום רעש האדמה) היה "גראנד הוטל", שחדריו לא הספיקו לכולם. התייעצתי עם הנוגעים בדבר ובאישור לובה אליאב שכרתי וילה בעיר קזווין. דאגתי לקנות מיטות, מזרנים וכלים שונים והתאמתי את המקום למשרד, למגורים ולחדר אוכל. לטובת הכשרות העסקתי מבשלת יהודייה מטהראן, המרוחקת כ-150 ק"מ מקזווין, משם הבאנו בשר ועופות כשרים פעמיים בשבוע - הכול היה מוכן ומזומן לבוא המשלחת.

5 נולד ברוסיה בשנת 1921 וכן שלוש עלה ארצה עם משפחתו. ממארגני ההעפלה והבאת "ילדי טהראן" - הילדים שורדי השואה שבמסעם המפרך מפולין לישראל עברו דרך איראן. נישא לטניה, נוסעת בספינת המעפילים שפיקד עליה, "חיים ארלוזורוב". ממקימי חבל לכיש והעיר ערד. מורה ומחנך; בגבול ישראל-מצרים הקים את הקהילה החינוכית ניצ"נה. שימש ח"כ וסגן שר במשרדי המסחר והתעשייה והקליטה. בשנת 1988 זכה לובה אליאב בפרס ישראל על תרומתו לחברה. הוא נפטר בשנת 2010.

הזיכרונות והשכחה משמשים בערבובייה. אירועים חשובים בחיי האדם לא נעלמים מהזיכרון, במיוחד כשהם קשורים קשר הדוק לנערו ולנערות שאהבת והענקת להם חיבה ויחס מקרב הלב וקיבלת עשרת מונים בחזרה. בשנת 1962 ביקשו ממני הממונים עליי בעיריית ירושלים לנסות ולשקם את בית הנוער בקריית היובל.

קודמי בתפקיד - מנשה גילה (גיל) - איש חינוך לבבי, עבר לתפקיד אחר וכל מה שהשקיע ירד לטמיון. במשך תקופה ארוכה לא היו למקום מנהל וצוות מדריכים. הממונים בעירייה חשבו שאוכל לשקם את הבית הודות לניסיון שרכשתי בהקמת מגרש משחקים בתוככי טחנת הרוח בימין משה ובמקומות אחרים.

ביום הראשון לביקורי ראיתי שני צריפי עץ במצב תחזוקה ירוד: חלונות פרוצים, דלתות שבורות, חצר מוזנחת ושירותים טעוני תיקון ושיפוץ.

קובץ נערים עמד סביב שולחן הפינג פונג וחיכה לתורו. בהיכנסי לאולם נתקבלתי בהסתייגות מסוימת (הם ידעו שעומד להגיע מנהל חדש). כשהמשחק הסתיים הצגתי את עצמי בפני הנערים. המנצח במשחק, אלוף המועדון, הזמין אותי להתמודד מולו. למזלי לפני כן שיחקתי פינג פונג ועל כן לא ביישתי את עצמי. שמחתי לאתגר, המשחק הלך והתחמם והקרח אט אט הפשיר ולמזלי אני ניצחתי במשחק.

שיחת ההיכרות הראשונה התקיימה בסיום "תחרות". היית בעמדה טובה וכנראה עשיתי רושם טוב על הנערים. הוזמנתי ל"מזכירות" על כוס תה, שהשמש החביב הכין לנו. נדמה היה לי שעברתי את ה"מבחן" ושהנערים מוכנים "להמר" עליי. אכן לא טעיתי, לאחר שיחה שנמשכה מעל למשוער נשמתי לרווחה.

בשיחה שנייה למוחרת עם הפעילים דיברנו על התוכניות: הכשרת המקום, תיקונים, צביעה ותחזוקה מתמדת באמצעות שפע בעלי מקצוע שהיו בין החניכים והתנדבו.

לאחר תקופה לא ארוכה, המראה החיצוני והפנימי השתפר; הנהגנו כרטיס חבר, שכל חניך נשא בגאווה.

הקמנו חוגי ספורט, אומנות ומלאכת יד, ולמיטב זכרוננו כמה בחורים זכו במקומות הראשונים באליפויות שונות בארץ,

פגישה מקרוב עם הזוג המלכותי

הפעם הראשונה שראיתי מקרוב את המלך ורעייתו המלכה פָּרַח דְּיָפָה הייתה בשנת 1963 כשאריה (לובה) אליאב הגיש להם את הספר "שיקום האזור אחרי הרעש" בפרסית, בתרגום עובדי המחלקה הפרסית ב"קול ישראל". עבודת המומחים לשיקום הנזק שגרמה רעידת האדמה באזור הושלמה.

מר לובה אליאב מסביר למלך ולרעייתו על שיקום חבל קזווין

הפעם השנייה שנפגשתי עם המלכה הייתה בשנת 1990 בקהיר, לשם היא הזמינה את אחי מאיר; אלברט אחי ואני הצטרפנו אליו לבקשתו. נסיעתנו למצרים הייתה לאחר חתימת הסכם השלום בידי ראש הממשלה מנחם בגין ונשיא מצרים אנואר סאדאת.

אחרי המהפכה בפרס, נשיא מצרים הזמין את הזוג לאחד הארמונות בקהיר; המלך נפטר במצרים ונקבר שם והמלכה והמשפחה המשיכו להתגורר בארמון בקהיר.

השיחה בין המלכה לבין מאיר נמשכה מעל המשוער כשעה וחצי ובסיומה הזמינה אותנו המלכה לשיחת נימוסים. היא ציינה בפנינו: "תשמרו על אחיכם מאיר, הוא יקר לכולם".

עד לפטירתו של מאיר, הקשר בינו לבין המלכה נמשך כל העת.

מדינות רבות השתתפו במכרז: ארצות הברית, רוסיה, בריטניה, איטליה ואחרות; בכל זאת משלחת מטעם תה"ל - תכנון המים לישראל בע"מ - גברה על כולן וזכתה.

מר מרדכי איש שלום, ראש עיריית ירושלים לפני טדי קולק

אנוסי סדה

אחר, אלא ביום שישי בשבוע שלאחר מכן". לשאלתי "למה?" הוא לא השיב. חשבתי לעצמי: פגשתי נצר של אחד היהודים שאולצו להתאסלם ועברו לסדה!...

באחד מסופי השבוע הארוכים של 1963 פנה אליי ידידי, סופר ומחזאי מוסלמי יליד איראן, וסיפר לי שהשחקן והקומיקאי אַרְהָאם סַאדֶר התקשר אליו מאספהאן, סיפר לו על בכורה להצגתו שם, וביקש לקחת אותי במיוחד לעיר הולדתי להיות נוכח בהצגה. קיבלתי בשמחה רבה את ההזמנה - מארהם סאדר!.

בדרך התעכבנו בעיר קום, מקום קבורתה של המעסומה, שמאות ואלפים פוקדים אותו מדי יום. ליהודים הכניסה אסורה, אבל עם ידידי ה"ידוען", שכל אחד הכיר והתקבל כמלך. הנסיעה הייתה חוויה מיוחדת.

*

פרשתי לגמלאות מעיריית ירושלים בשנת 1980, קיבלתי בדיוק מה שמגיע לי על פי החוק ולא ניצלתי את קשריי הטובים עם הנוגעים בדבר כדי לקבל יותר.

שמחתי מאוד כשנודע לי על בחירתו של יוסי טלגן למנהל אגף האירועים במקומי.

יוסי טלגן היה מאוחר יותר מנכ"ל העירייה (בזמן טדי קולק) ואחרי פרישתו לגמלאות ניהל את פסטיבל ישראל.

המשכנו לאספהאן. בדרך סיפרתי לידידי שברצוני לבקר בסדה - עיירה שניב תושביה, השונאים על פי רוב את היהודים, דומה מאוד לניב יהודי אספהאן ושכל יהודיה אונסו להתאסלם.

באיראן כמעט בכל עיר ועיירה ליהודים ניב מיוחד; לעיתים יהודי מעיר אחת אינו מבין את שפת היהודי מעיר אחרת. חלק מהחוקרים סבור שניב יהודי אספהאן קרוב לשפה שדיברו הפרסים לפני כיבוש האסלאם, ויש בו גם מילים עבריות, שנוספו לשפה במאות האחרונות.

ה"ידוען" הבטיח שלפני הגיענו לאספהאן נבקר בסדה; מאוד רציתי לבקר במקום ולהכיר את האנוסים, אך חששתי לנסוע לשם לבד.

הגענו למרכז סדה. ידידי ידע על חיבתי לארכיאולוגיה ואומנות, והתעניין היכן יש חנויות מתאימות. נשלחנו למרתף חשוך, שבעליו קיבל אותנו יפה בזכות ידידי, והראה לי כל מיני כלים שלא התעניינתי בהם. לקראת צאתנו הוא הביא שני כלי נחושת (קערה וצלחת) שבצידם האחורי חרוטים בכתב רש"י שמות בעלי הכלים. בצחוק פנה אליי ידידי: "מבין כל הדברים בחרת בשני כלי נחושת? (נחושת נחשבת נחותה באיראן). הראיתי לו את הכיתוב, בעל החנות שמע זאת ושאלני אם אני יהודי; עניתי בגאווה ובלי פחד שכן! לבקשתו התלוונו אליו לביתו. הוא הכניס אותנו למרתף, בפנינה היה מקום מחבוא ובו מין כלי דו-קני מקרמיקה ירוקה עם גלזורה - "פִּיסוּז" (פמוט) ועליו מכסה מחורר. הסביר האיש: "מצווה עלינו מדורי דורות בכל ערב שבת לפני השקיעה להדליק את הפתילים בשמן זית, ואסור לנו לגעת בהם עד כלות כל השמן. לצערנו כעת שמן הזית יקר ואנו מדליקים בשמן שומשום. במקרה ששוכחים, אין להדליק ביום

קערה ששם בעליה מופיע באותיות עבריות

רכישת הכתובה

בעת ששימשתי בתפקיד קצין הקישור במשלחת באיראן בראשות אריה (לובה) אליאב, הכרתי איש משרד ממשלתי של איראן, שהציע לי לנסוע יחדיו בסוף השבוע לעיר משהד, שבשנת 1839 רוב יהודיה נאלצו להתאסלם ומאז נקראים "אנוסי משהד" ובשפת המקום "ג'דיד אול אסלאם" (המוסלמים החדשים).

האנוסים שמרו בקנאות שבתות וחגים והתחתנו ביניהם, בהסבירם למוסלמים שבני הזוג נועדו זו לזה כמצוות אלוקים.

ידידי לקח אותי למקומות יהודיים לשעבר שלעולם לא הייתי מגיע אליהם לבד.

האיש הכיר את מוצאי וכנראה שהוא עצמו היה בן־אנוסים (זאת ההשערה שלי). בשובנו בישר לי שברשותו כתובה השייכת לזוג "ג'דיד אול אסלאם" ואינו יודע מקורה. מאז רדפו אותי המחשבות על הכתובה. לאחר כמה ימים הוא הזמין אותי לביתו והגיש לי הכתובה בתוך תיק מקופל. פרסתיה בזהירות, התברר ששם הכלה סולטנה בת אסחאק (יצחק) והחתן מְהַדִי ("ג'דיד אול אסלאם"). לפי פרופ' אמנון נצר, התאריך הוא 15 בחודש שעבאן 1285 - 23 בנובמבר 1868.

התגלה לי שבשולי הכתובה בפרסית ובערבית חתמו העדים בכתב רש"י, בעברית ובפרסית:

הצעיר דאווד (דוד) - בכתב רש"י;

יוסף בן חיים - באותיות פרסיות;

רוח אֻלְהַ עזיז (יקיר) - בכתב רש"י;

מולא חיים (הרב חיים);

איסמעיל (ישמעאל) - באותיות עבריות;

נְסֻרְלָה אֻף - באותיות עבריות;

הלוי - באותיות עבריות;

ועוד כמה חתימות של עדים.

מות אבי בניכר

בפעם הראשונה אבי ציון עזרי ורעייתו (חנה עזרי - אימי) נסעו לטיול לבקר חברים ואמי חזרה לארץ בגפה. בחודש יולי 1966 הם נסעו באונייה לאיסטנבול ומשם ברכבת למינכן ובמטוס לפריס ולעוד מדינות, לבקר חברים, חזרו לאיסטנבול וטסו לטהראן. "בת קול" לחשה לי שלא כדאי להם להמשיך לטהראן ומוטב לחזור לארץ מטורקיה. כתבתי זאת במכתבי (שקיבלתי אחר כך מאימא).

כך סיפר לי בן הרב של אספהאן, גרשון אברהמי: "לפני שנסע מאספהאן לטהראן, הבאתי לאביך כמה ספרים עתיקים, לבקשתו - רצה לשלם לי תמורתם. סירבתי לקבל את הכסף, בטענה שעוד לא סיכמתי עם המוכר מחיר סופי. הוא לקח את הספרים ואמר: 'כשתסכם מחיר סופי, תקבל את הכסף מבני', וחזר לחדרו במלון. הוא נמלך בדעתו, חזר, קרא לי ופנה אליי: 'אינני יודע מתי תגיע לטהראן ומתי אשוב אני לאספהאן - הרי לך סכום, אם לא יספיק קח את השאר מבני; אם יעלה פחות - תרום את היתרה לנזקקים'. הוא שילם לי ונפרדנו לשלום. שמעתי שאביך האג"י ציון נסע לטהראן, הלך לבית הכנסת, בתאריך ה' בתשרי מת מות נשיקה בניכר ולפני מותו ביקש להיקבר בירושלים".

אומנם אבי לא נלחם ישירות נגד הנאצים אולם היה פעיל בהעלאת יהודים מפולניה וכן בני נוער וילדים שמאוחר יותר כונו על ידי המוסדות "ילדי טהראן", אשר נשלחו דרך איראן לארץ ישראל.

אחי מאיר עשה מאמצים רבים לשלוח את גופתו של אבא לארץ ולקיים את צוואתו. מאיר עמית, שהיה ראש המוסד, ניצח אישית על העברת הגופה לגבעת שאול בבירה.

הפסל דן כפרי קיבל ממני את תצלום המנוח והצליח לפסל את דמותו בהצלחה רבה - תודה לך, דן כפרי, על הפסל!

ביקורי האחרון בשגרירות ישראל באיראן

ביקרתי כמה פעמים בשגרירות ישראל בטהראן, שהייתה מפורסמת יותר מכל שגרירות אחרת. כל נהג מונית ידע את מיקומה למרות שהייתה בלי שלט ובלי דגל. הרבה שגרירויות מקומיות לא היו ידועות לנהגי המוניות.

בניין השגרירות נרכש על ידי הקהילה היהודית באיראן. בכל ביקורי שם לטשתי עיניי בשטיח הפרסי שכיסה את חדר השגריר. ראש הקהילה היהודית באיראן, מר חביב אלקניאן המנוח, שמע על דבר השטיח שנמצא בביירות, נסע לשם במיוחד ורכש אותו בכספו הפרטי. השטיח הוזמן ונארג במיוחד להיטלר השנוא והמושמצ, שלא זכה לקבלו מחמת התאבדותו, ובסופו של דבר נפרס בחדר השגריר באיראן!!! הגורל רצה כך!!

הפעם האחרונה שראיתי את השטיח הייתה בשנת 1976 - להזמנת ראש עיריית טהראן קולאם רֶזָה נִיפֶּה. מר יהושע מצא סגן ראש עיריית ירושלים, מר מרדכי דרויש הממונה על הגנים ואנוכי ביקרנו אצל השגריר השני, אורי לובראני.

נודע לי שלאחר עליית חומייני לשלטון במהפכה נגד השאה, השטיח (אינני יודע בוודאות מה עלה בגורלו) נחתך לחתיכות וחולק בין "תוקפי" השגרירות ו"כובשיה".

מר חביב אלקניאן המנוח

”האצילות מחייבת” בקהיר

הרצינות לשלם; בקושי רב שכנעתיו לוותר והבטחתי שהחשבון יוגש לו בהזמנה הבאה. אחרי כחצי שעה של הליכה התקרבנו ליעד המיוחל. מעל לחנויות ולבתי המסחר התגלו לנגד עינינו שלטי שמות עבריים וערביים; אות לעבר מפואר של יהדות מפלאה וגאה, שחיה בשלווה בקרב שכניה המוסלמים והנוצרים.

בלב הסמטאות נתגלתה מולנו רחבה עצומת ממדים ובמרכזה בניין מוזנח מפגעי הזמן. סביב הבניין שכנו בעבר בית הרב, בתי פרנסי הקהילה ומוסדותיה, ובמרכז ניצב מבנה העומד בשימונו ששימש בעבר בית כנסת ואכסנייה לאורחים. רציתי להתקרב, לפנות לשכנים ולהתעדכן בפרטים נוספים. הודיתי למלווה; ביקשתי לגמול לו על יחסו הלבבי ואדיבותו והושטתי לו שטר כסף, תשר, כמקובל. הוא נסוג לאחור ובקול חנוק ונעלב פנה אליי: "... אתה מעליב אותי. שירתי אותך שלא על מנת לקבל פרס. תודה לאל - אני עובד ומתפרנס בכבוד...". הפצרותי לא הועילו ולא הצלחתי לשכנעו.

אני מהרהר לעצמי - אדם כמוהו, בעל משפחה, החי בדוחק, הכיזד מוותר על סכום ששווה לכמחצית מהכנסתו החודשית? שכנעתי את עצמי: ”הרי האצילות מחייבת...”.

כהרגלי בביקוריי הרבים בקהיר ניצלתי את זמני הפנוי בין פגישה לפגישה להמשך החיטוט בנבכי העבר ובשורשי היהדות המפוארת במצרים בכלל ובקהיר בפרט. באותו ביקור הצטיידתי מראש במידע על ”חירבת אליהוד” (שכונת היהודים, מאחורי שוק ”חאן-אליחליל”), שם ישנו בית כנסת עתיק והרוס ששימש בעבר אכסנייה לעולי הרגל שפקדו את העיר. בימי הזוהר של בית הכנסת הזה התפללו בו כעשרים מנייני יהודים בשבתות ובחגים וכמה עשרות מתפללים בימי חול.

סקרנותי גברה כאשר נודע לי על חנויות ובתי מסחר בקרבת מקום ומעליהם שמות יהודים שהיו בעליהם בעבר, מתנוססים בשלטים הכתובים ערבית ועברית!.

כמו במקרים רבים בעבר, כשביקשתי לקבל כתובות אתרים יהודיים בלב העיר העתיקה ובה אוכלוסייה זרה, הוזהרתי לא לבקר שם ולכל הפחות לא להסגיר את מוצאי.

לאחר כשלושים דקות נסיעה במונית (אמצעי תחבורה מסודר וזמין), הגעתי לכיכר ”אליאזהר” והמשכתי ברגל לסמטאות שוק ”חאן-אליחליל”, שכבר הכרתי מביקוריי הקודמים.

לתומי חשבתי שהכתובת בידי והתמצאותי בשטח יאפשרו לי להגיע מיד ליעד, אך לאחר זמן מה נאלצתי לשאול עובר אורח למקום האתר המבוקש. נראה שהאיש אינו בן המקום, אבל מתוך רצון עז לעזור לי ובנימוסו הרב, מבלי שהתכוון, שלח אותי לכיוון ההפוך. כך נוספה כשעה מיותרת בחום של למעלה מארבעים מעלות. לא ויתרתי ונכנסתי לחנות סדקית. האיש הסביר לי כי היעד רחוק ונידב את שרת החנות שילוה אותי. התייצב לפניי אדם גבוה, שחום עור, רזה מאוד, בשנות החמישים המאוחרות לחייו. על אף החום המעיק לבוש היה בגדי חורף כבדים, מרופטים מאוד, ולרגליו נעליים בלזיות. הודיתי לבעל החנות, והשרת ואני יצאנו לדרך.

התרשמתי מהמחווה היפה, אף שבביקורים קודמים כבר נתקלתי באנשים שהתחרו זה בזה ברצונם לעזור כשביקשתי. כל זמן ההליכה הקפיד השרת ללכת לידי ולא לעבור אותי מפאת הכבוד לאורח, כמקובל. תוך כדי ההליכה שוחחנו על מצבו המשפחתי. קל היה לנחש עד כמה אנשים במעמדו חיים בדוחק, אף שלא התלונן ובירך את אלוהים על חסדו. החום העיק, עצרתי ליד קיוסק מאולתר והזמנתי לשנינו משקה צונן. המלווה ניסה בכל

העברת מכתבים לשרים

בנקישה השנייה. אחר מילות נימוסים הצגתי את עצמי. היא ביקשה ממני לשבת ב"מטבחון" המפורסם, הגישה לי בעצמה תה, קראה את המכתב וציינה בפניי את חשיבותו.

הפגישה השנייה עם גולדה התקיימה בבית הנשיא זלמן שזר. הפגשתי את הנער שזכה במקום הראשון בתחרות לכתיבת שיר על ירושלים עם הנשיא וגולדה הייתה שם. סיפרתי לה שאנשים לא האמינו שבעצמה הגישה לי תה. היא התפלאה והשיבה באופן טבעי: "אז מי צריך להגיש לך? אתה האורח שלי!".

הפגישה השלישית התקיימה בבנייני האומה בשנת 1966 - אז הייתה ראש הממשלה. ארגנתי חגיגות יום הולדת 80 למייסד המדינה דוד בן-גוריון שכללו עצרת נוער בתיאטרון ירושלים, ביקשתי את עזרתה ונענית בחיוב.

טסתי באופן פרטי לטהראן ועם שובי לארץ נתבקשתי להעביר בדחיפות שני מכתבים: האחד לשרת החוץ גב' גולדה מאיר והאחר לשר האוצר פנחס ספיר. משדה התעופה נסעתי לכיוון ביתו של שר האוצר. נהג המונית לא ידע את הכתובת שחשבנו שכל תושב יודע. שאלנו כמה עוברי אורח - לשווא. נזכרתי שאני מכיר ידידה הגרה במקום ואכן לא טעיתי. היא כיוונה אותנו אל ביתו של ספיר. הצגתי עצמי לשר שפתח בעצמו את הדלת, והוזמנתי לשבת. מול הכניסה היו חדר אורחים ופינת בישול - ומיטה ועליה שמיכה שימשה מקום ישיבה. הגשתי לספיר את המכתב; הוא הגיש לי קפה ועוגה מעשה ידי רעייתו. השר רצה לקרוא לנהג המונית שייכנס, אך אמרתי שאני ממחר ושבידי מכתב לגולדה. הוא הסביר לי כיצד להגיע אליה. המשכנו אליה. הפתעה: שרת החוץ פתחה בעצמה את הדלת

הנער שזכה במקום הראשון עם הנשיא שזר

בן-חור במפגש עם גולדה מאיר

פגישות עם דוד בן-גוריון

הופתעתי בפעם השנייה באותו היום - בפגישת קריאה ליד חדר השינה ספון ארונות העץ המלאים בספרים, מתחת למיטת ברזל, היו מונחות נעלי הבית של בן-גוריון, תוצרת "דפנה", מחוררות משימושי-תר.

עם דוד בן-גוריון נפגשתי כמה פעמים; אדגיש שתיים מהן. בפעם הראשונה נפגשתי עימו ועם יצחק נבון - ראש לשכתו והנשיא החמישי, ושמעון פרס - לימים הנשיא התשיעי. הפעם השנייה הייתה כשהיה לי הכבוד לארגן את יום הולדתו ה-80 וטדי קולק וחברי המועצה הניחו אבן פינה לבית הספר על שם רעייתו פולה בן-גוריון בירושלים.

אבי ציון עזרי ביקש מהאג'י מוס'ואר (מיניאטוריסט ידוע באיראן) לצייר את "חנה ושבעת בניה" על שנהב, ובשם הקהילה שלח לבן-גוריון לפני הכרזת המדינה.

לצורך הכנת חגיגות העצמאות בתל-אביב הייתי בביתו של ראש הממשלה בתל אביב, בשדרות שלאחר מכן נקראו "שדרות בן-גוריון", ולא האמנתי למראה עיניי: על שולחן העבודה ראיתי את המיניאטורה "חנה ושבעת בניה".

חנה ושבעת בניה בעיני האג'י מוס'ואר - שנחשב למארק שאגאל הפרסי

בבית ראש הממשלה לוי אשכול

היה לי העונג לקחת את "הרב הנזיר", אביו של סגן ראש העיר הרב שאר ישוב כהן, לכותל המערבי בפעם הראשונה אחרי מלחמת ששת הימים ואת רעיית הנשיא השני רחל ינאית בן-צבי לפתיחת חגיגות העצמאות בירושלים.

גברת רחל ינאית בן-צבי, טדי קולק ובן-חור

בשנת 1967 ראיתי את ראש הממשלה לוי אשכול ושוחחתי איתו: נפגשתי עם רעייתו מרים אשכול בביתם כדי להחתימה על תעודות שחולקו לזוכי "תשואות ראשונות". לפני שסיימה לחתום על כל התעודות קרא לה ראש הממשלה מהקומה העליונה וביקש שתעלה אליו. מרים ענתה שטרם סיימה לחתום על כל התעודות ושתעלה אחרי שתסיים.

ראש הממשלה ירד במדרגות, לבוש מכנסיים קצרים וחולצת טריקו. הוא הושיט לי את ידו לשלום (אינני זוכר כיצד הציגה אותי בפניו רעייתו מרים).

ראש הממשלה המשיך לשוחח עימי ולשאול שאלות שונות ועניתי לו בהתאם.

חשבתי לעצמי באותו הרגע - "אני, אדם פשוט, עומד מול ראש הממשלה ומשוחח איתו בחופשיות?".

גברת מרים אשכול

"תשואות ראשונות"

זמן קצר לאחר מלחמת ששת הימים, ארגון חגיגות יום העצמאות ויום ירושלים היה באחריות מנכ"ל העירייה רוני פינשוטין. לאחר שמונתי למנהל אגף האירועים, הועבר ארגון חגיגות יום העצמאות ויום ירושלים אליי. נכנסתי ל"נעליו הגדולות" של המנכ"ל האגדי, שהגיש לי את מלוא העזרה להצלחה. אציין שקיבלתי עזרה רבה מהמשרה, מהצבא ומכוחות הביטחון הסמויים והגלויים.

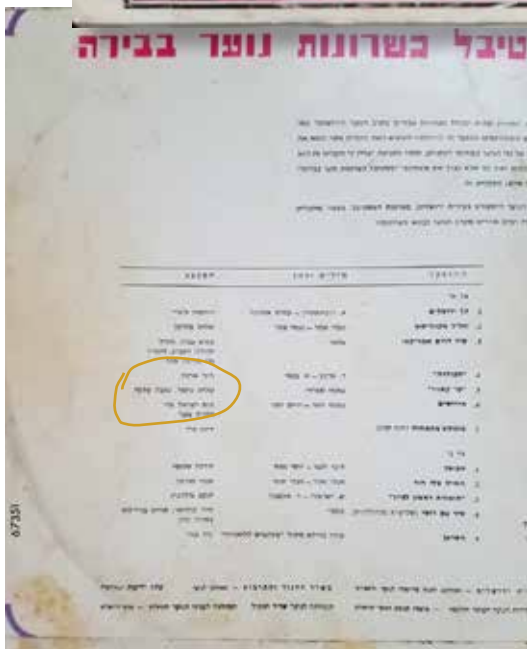
בין השאר קיימתי ערבים לגילוי כשרונות צעירים - "תשואות ראשונות": בכתיבת שירים, בשירה ונגינה, במחול, בציור וכדומה.

הזמרת רוחמה זקרי - שמאוחר יותר עברתה את שם משפחתה לרז - זכתה במקום הראשון בשיר "השקדייה פורחת". רוחמה נולדה בארץ לאמה אירן ולאביה יונתן, שעלו מסקזו (כורדיסטאן הפרסית) בשנת 1951.

לערב הופעת הזוכים הופק תקליט, שאת כל ההוצאות להכנתו כיסתה מכירת הכרטיסים של המופיעים על במת בנייני האומה, שהיו מלאים מפה לפה. בין השופטים היו צבי בן פורת, שלומי ברוש, הרצל סיגלוב, אחרים ואנוכי.

העיתונאי גדעון רייכר סיקר את כל האירועים בעיתון "ידיעות אחרונות" ומילא את משימתו במקצועיות רבה ובאהבה.

על התעודות שנמסרו לזוכים חתמו רעיית ראש הממשלה, מרים אשכול ורעיית ראש העיר, תמר קולק.

גברת תמר קולק מעניקה תעודה לזוכה

האלבום "ירושלים בעיני ציירה"

בין הפעולות שקיימנו בחגיגות לציון 12 שנים לאיחוד ירושלים הדפסנו אלבום, שראש העיר טדי קולק העניק לאורחיו, "ירושלים בעיני ציירה". השתתפו 12 ציירים ירושלמים וכל אחד מהם צייר את ירושלים כפי שנראית בעיניו.

את הציור שתלוי במוזיאון ישראל בבירה, "רחוב אגריפס", צייר אריה ארוך, והוא נדפס באלבום.

שמות הציירים לפי סדר האי"ב: אברהם אופק, מרדכי ארדון, אריה ארוך, נפתלי בזם, אסף בן-מנחם, יהודה בקון, פנינה הראל, אנה טיכו, מרדכי לבנון, לואיז שץ, ליליק שץ.

הנוער מנהל את ירושלים

לאחר מלחמת ששת הימים ואיחוד העיר החליטה המועצה באישור טדי קולק שהנוער ינהל את העיר יום אחד בשנה. בפעם הראשונה נבחרו ראשת עיר ושני סגנים, האחר ערבי והאחר יהודי.

היהודי היה רענן דינור, שאחרי שנים התצמנה למנכ"ל העירייה בזמן כהונת אהוד אולמרט בראשות העיר ולמנהל לישכתו כשהיה ראש ממשלה.

טדי קולק ובן-חור בחברת בני נוער

מולי הירשברג וגנדי זר

פסטיבל להקות המחול בצפון איטליה

עשרה גברים בני מצווה ומעלה - האיש רכן על המצבות שוב ושוב. הרמתי כשדמעות חונקות אותו וכולו רועד. חששתי לשלומי; הוא פרץ בבכי, חיבקני ואימצני אל ליבו. "תודה" - חזר והוסיף, "תודה לך על הרגעים הנפלאים שהענקת לי. אין ספק שחי קצרים והיום הוא אחד הימים המאושרים בהם - אני בוכה מרוב אושר".

בשובי ארצה שלחתי אליו גלויה מהכותל והזמנתי לבוא להתארח אצלנו בארץ. לצערי לא קיבלתי תשובה. הייתכן שלא קיבל את הגלויה? או שמא לא היה למי למסור אותה?

*

הערכתי מאוד שאומני "חוצות היוצר" נטעו על שמי עצים ביער ירושלים לאות תודה.

בתחילת שנת 1973 הוזמנה להקת המחול מירושלים לייצג את ישראל בפסטיבל שנערך בצפון איטליה. במשלחת השתתפו המלחין יוסף בן ישראל, יובל אלוני ממושב טל שחר - לשעבר יו"ר המועצה האזורית מטה יהודה, אנשי ביטחון, נגנים ואנוכי.

טקס הסיום התקיים באולם מועצת העיר בנוכחות ראש העירייה, חברי המועצה ומוזמנים רבים. חולקו תעודות לשלוש הלהקות המצטיינות; הלהקה מירושלים זכתה במקום הראשון וראש העיר ציין זאת בפני הקהל. לקראת סיום הטקס ניגש אלי גבר כסוף שיער, לבוש בהידור (מתברר שהיה חבר מועצת העיר) הציג את עצמו - "חצי יהודי" כהגדרתו והזמין אותי לשיחה בביתו. קיבלתי את הזמנתו בשמחה והצטרפתי אליו לכיוון ביתו. בדרך סיפר לי שמשפחתו ממגורשי ספרד. סבא שלו היה רב וראש הקהילה. אביו התרחק מהדת, והוא עצמו רחוק מאוד לצערו מן המסורת, כמו שאר יהודי העיר.

התקרבו לביתו ששכן בלב הגטו העתיק. שם גילה מה מטרת הזמנתו: הוא רצה להראות לי דבר חשוב - מזכרת שקיבל מהוריו. בשובו מן החדר הסמוך היה נתון בידו קלף מזוזה במסגרת. שאלני: "יודע אתה מה זה?" - הסברתי לו מה משמעות המזוזה. ניגשנו למפתן הדלת לראות את השקע בצד ימין ועמדתי על חשיבות המזוזה בכל בית יהודי. האיש חיבקני בחום, נזכר שבכניסתו לבית ובצאתו סבו היה מניח את ידו על המפתן ומנשקה. "אני מודה לך. עד לקבלת הפנים המצומצמת בבית העירייה יש עוד זמן-מה; אבקשך חסד נוסף: אני חי בגפי, בלי עבר - ובלי עתיד, לא יהודי - ולא נוצרי ואיני רוצה להתרחק מעברי. בוא עימי בבקשה אל בית עלמין לא הרחק מכאן שטמונים בו סבי, סבתי והוריי. איני יודע לומר קדיש". הוא התחנן כתינוק: "אנא, אל תסרב לי". הגענו לשער כבד ועתיק מעליו אותיות עבריות (זכר לעבר מפואר) - בכוח הצלחנו לפתוח את השער החורק. הכול היה מוזנח, אך בין העלים שנשרו וכיסו את המצבות העתיקות בלטו אותיות עבריות וציוני תאריכי הפטירה למניינם. התקרבו למבנה מרשים של אחוזת קבר שהייתה שייכת למשפחתו: זוג מצבות מפוארות להוריו, זוג מצבות מפוארות עוד יותר, עם קישוטים מעשי ידי אומן, לסבו וסבתו.

מבלי משים התכופף האיש, רכן על המצבות וביד רועדת ניקה את העלים והאבק שכיסו את האותיות ונשק למצבה וביקשני לאמור קדיש, הסברתי לו שאין אומרים קדיש בלי מניין של

הפדרציה העולמית של יהודי צפון אפריקה

לקראת יציאתנו ללונדון

הזמין אותי סם בן שטרית, "הבולדוזר" כפי שכיניתי אותו, להיות בין יוזמי הפדרציה העולמית של יהודי מרוקו - אף שלא נולדתי שם.

הרעיונות שהציג סם מצאו חן בעיניי, במיוחד הקמת קרן מלגות שתעודד סטודנטים מכל העדות.

נמסר לי שסכום המלגות שהפדרציה העניקה עד היום לסטודנטים מסתכם בכ־35 מיליון ₪.

בשנת 1977, לפני נסיעתנו ללונדון, טסנו לטהראן להיפרד ממשפחת רעייתי: אימא בתיה לבית ירושלמי, אבא עזיז (יקיר) לבית יוספיאן, אחותה היחידה שְׂרָאפֶאט ובעלה נְאִפִי - קצין יהודי בצבא איראן, וארבעת אחיה: ראובן, נְאֶסֶר (נחום), מְנוּצָ'הר והאח הצעיר יוסף.

אחרי הביקור בטהראן נסענו לאספהן (עיר הולדתי) עם בתנו אילת והבנים ציון ושחר.

בננו הבכור אייל שירת אז בצה"ל ובתנו בתיה עדיין לא נולדה. שהינו יומיים-שלושה באספהן וטיילנו.

צייר קריקטורות בסגנון פרסי צייר אותנו ואת הבן הבכור אייל על פי תצלומי.

GEVA Dekel
Univ. hébraïque
Médecine
Holon
Origine : Iran

גבע דקל
האוני' העברית
רפואה
חולון
מ.הורים:איראן

למר יעקב ד'ק רודיליו וצוות סניף הפדרציה בחולון!
לימים אקדמאים כיום היום מרח הנציאות, הם קשים ויקרים
וסליט ומתם את רב סחם. הרגישות שלכם מעניקה לם אור
בקצה המנהרה-ולאור אנו הולכים בתקווה לסיים מצלח.

6.06.198

אוסף החנוכיות

מנסיעותיי לבריטניה הגעתי אל אותו בית המכירות והתברר לי סיפור החנוכייה כדלקמן: בית המכירות הזה מתמחה ברכישות ממשפחות היורשים, שמוסרים את שארית רכושם למכירה. למזלי נפלה בחלקי הזכות לרכוש את החנוכייה ולגלות למי היא הוקדשה. לחנוכייה זו מקום נכבד באוסף שלנו, למרות שלא נכללת בין

החנוכיות שנוצרו בארץ: בזכותה יש לנו האוסף. יהי זכרו של אברהם בן יוסף ברוך!!!

לקראת שובנו מלונדון בשנת 1980 עם תחילת לימודיהם של ילדינו אילת, ציון ושחר, מסרנו את החנוכייה שלנו למשפחה יהודית; חיפשנו חנוכייה מיוחדת בירושלים ולא מצאנו. נסעתי לתל אביב ובחלון ראווה של חנות עתיקות ברחוב בן יהודה ראיתי חנוכייה בסגנון המנורה עומדת במלוא הדרה בוויטרינה; רכשתייה מיד והבאתיה לירושלים.

רעייתי נאווה התפעלה מיופייה; ניקיתי אותה להדלקת נר ראשון של חנוכה.

בתחנית החנוכייה התגלה - בעברית ובאנגלית - הכיתוב "לזכר אברהם בן יוסף"; שמחה מהולה בעצב אפפה אותנו עם הקריאה.

מרגע זה, לזכר אותו החייל שנפל במלחמת העולם השנייה, התחלתי לאסוף חנוכיות והפסקתי לעשן (דמי הסיגריות הוקדשו לרכישת חנוכיות).

היות שקשה עד בלתי אפשרי לאסוף חנוכיות מכל הארצות, החלטנו לאסוף חנוכיות שיוצרו בארץ החל מקום המדינה בשנת תש"ח, 1948.

ברור שהאוסף שלנו לא כולל הכול, אבל גם היום אם אנחנו מוצאים חנוכייה שאין לנו באוסף - נרכוש אותה. סקרנות גברה כיצד הגיעה לארץ החנוכייה הראשונה. בבדיקתי הצלחתי לגלות פרט אחד בלבד: החנוכייה נרכשה במכירה פומבית בלונדון, בבית מכירות שאינו מן המפורסמים. באחת

הקמת מוסדות בארץ, במיוחד בירושלים

בשנים 1950-1979, עד למהפכה של חומייני, יהודי איראן תרמו להקמת בתי כנסת, עזרות נשים, בתי ספר וגני ילדים בערים שונות בישראל; אזכיר מעטים בירושלים:

בנו של הרב שמעון⁶, יליד המדאן שנפטר באיראן, תרם חלק מהתשלום לבניית בית הכנסת ברחוב פנינה 4 בשכונת תל ארזה בירושלים. בחנוכת בית הכנסת בקיץ 1989 השתתפו ראש עיריית ירושלים טדי קולק ז"ל והראשון לציון הרב עובדיה יוסף ז"ל.

אחי, מאיר עזרי תרם מכספו להקמת בית כנסת ע"ש אימו חנה עזרי ז"ל, עזרת נשים ע"ש אחותו אסתר עזרייסקינד ז"ל (לאחר נישואיה ליעקב [ג'ק], יליד ארצות הברית) ובית ספר ממלכתי דתי ע"ש אביו ציון עזרי ז"ל - כולם בשכונת גבעת מרדכי בבירה.

בני הזוג בתיה ומשה מְסֶקָאן היו חשוכי ילדים והגיעו מדי שנה מאיראן מלאי מתנות לילדי ירושלים; בתרומתם הוקם בין השאר גן ילדים בשכונת גבעת המבחר בעיר.

6 מסיבות מובנות - מחמת צניעות המשפחה וכדי להסתיר משלטונות איראן את העברת הכספים - לא נציין את שם המשפחה.

הקמת רוטרי מרכז ירושלים

הרצאה בערבית לקהל הרב שמילא את האולם. לאחר הרצאתו סיפרו לי המארגנים שהערבית הספרותית שבפיו הייתה ברמה כה גבוהה, עד כי המאזינים לא האמינו שלא מדובר בערבי מקומי.

בשנת 1992 הקמנו השופט משה חסון, עו"ד ואיש משרד החוץ אהרון אסא, הסופר דוד פרישמן, ד"ר יונתן אסא, יוסף אלון, שמואל בג'איו, ד"ר עמנואל מרגלית, חיים קהתי, נחום ויסמן, שאל אמזלג, יורם בהג'יאן, אחרים (ובכללם ערבים, דרוזים ונוצרים) ואנוכי את רוטרי מרכז ירושלים. בחרנו למקום המפגש את מלון נוטרדם בגבול ירושלים המאוחדת.

לאחר תקופה קצרה עזבו החברים הלא יהודים ולכן עברנו למלון מוריה ברחוב קרן היסוד 39 (ששמו הוחלף למלון דן פנורמה).

לנשיא הראשון של הלשכה נבחר השופט משה חסון, שהחברים ביקשו ממנו להמשיך לשנת כהונה נוספת (שלא כמקובל במועדוני רוטרי) אושר על ידי כל החברים.

לנשיא השני נבחר איש שירות החוץ עו"ד אהרון אסא ולנשיא השלישי נבחר הסופר דוד פרישמן. אני נבחרתי להיות הנשיא הרביעי ולצידי שאל אמזלג המזכיר, יורם בהג'יאן הגזבר, ד"ר יונתן אסא שהמשיך לדאוג להרצאות ויוסף אלון שניצח על האירועים. דוד פרישמן דאג להמשיך להוציא את הביטאון.

מדברי הפתיחה של הנשיא הנכנס - בן-חור עזרי:

"אני מציע, נוסף על המטרות המוצהרות, להחליט שכל ההכנסות תוקדשנה מהיום למטרות עזרה לנזקקים. בנוסף למועדון הקשישים בבית פרנקפורטר, ניענה בחיוב לפניית ארגון ויצו - המחלקה למעמד האישה" (הצעתי נתקבלה בלי מתנגדים).

המשיך הנשיא הנכנס: "תודה שקיבלתם את הצעתי; לי הכבוד לשמש נשיא המועדון בשנים 1996-1997. קיבלתי על עצמי את התפקיד עם הרבה חשש, סיפוק וגאווה וברור לי שעלי לעשות כל שביכולתי להוסיף נדבך נוסף על מה שעשו קודמי".

העשייה עם המזכיר נעים ההליכות שאל אמזלג והגזבר השנון והמחונן יורם בהג'יאן הייתה קלה הרבה יותר ויחד יכולים לתרום לקהילה ולצרף חברים נוספים.

למזלי בזמן ששימשתי נשיא התקיימה בקהיר ועידה אזורית בהשתתפות מרוקאים, עיראקים, אלג'ירים, סורים, לבנונים, ירדנים ומצרים - כולם ידעו שאני יהודי מישראל ומייצג את רוטרי מרכז ירושלים. בוועידה השתתף גם יצחק נבון, שנשא

הזרם הרביעי

באמצע שנות התשעים התקבלה משלחת הקמת א. ב. א. - איראן, בוכרה, אפגניסטן, אצל נשיא המדינה, ששמע מפי החוקר ראובן קשני את כוונתה: הקמת הזרם הרביעי. הנשיא נתן את ברכתו ועזרתו.

עם חברי המשלחת נמנו אבישי בר אושר, העיתונאי אורי כהן אהרונוב, אהרון מתתטוב, אחרים ואנוכי. בראש המשלחת עמד ראובן קשני שהדגיש את הזרם הרביעי: 1. אידיש; 2. לדינו; 3. ערבית וארמית; 4. פרסית.

המפגשים התקיימו ברחוב חובבי ציון 25 בירושלים במבנה שהעמיד לרשות א. ב. א. מר שלמה חיזק, שהתאים אותו מכספו הפרטי לצורכי המפגשים וקיום הרצאות. הוזמנו להרצות פרופ' מנשה הראל, פרופ' שלמה זנד, ד"ר גיורא פוזיילוב ואחרים.

חברנו בנימין בן דוד מקיבוץ חניתה לקח על עצמו להוציא את כתב העת לחקר ולימוד א. ב. א. בהצלחה רבה ובטוב טעם. ידידנו אהרון מתתטוב הרצה במקצועיות רבה ובנוסף הנחה בחן רב את ההרצאות.

הספר "מפרי הבוסתן"

בספרי "מפרי הבוסתן", שהופיע בשלוש שפות, כתבתי בהרחבה כיצד נודע לי ברגע האחרון על עלייתי. שמחתי מאוד אך עם זאת הצטערתי שלא יכולתי להיפרד כראוי מאימי.

את הספר חילקתי למופיעים בו, בבית הקהילות ברחוב יפו 36 בירושלים ובאולם על שם משה דיין באוניברסיטת תל אביב.

בבואי לאסוף חומר על ילידי איראן בארץ נתקלתי באנשים רבים ממגזרים שונים, כולם ראויים להיכלל בספר, חלק מפניוטיי אליהם לשלוח פרטים לא נענו - אולי מחוסר זמן. לצערי לא יכולתי לכלול את כולם.

אין לי ספק שכולם ראויים, ואלה שלא נכללו בספר - עימם הסליחה.

כולי תקווה שאחרים ימשיכו ולמען הדורות הבאים יגלו נוספים - ויש הרבה כאלה.

אשמח לסייע בכל עת למעוניינים: בן-חור, טל' נייד 052-2531971.

חלק מן התגובות בכתב לספרי "מפרי הבוסתן", שיצא בשנת 2018:

1. פרופ' עמנואל מנזורולה
2. ד"ר רותי שי
3. ר"ח ששון נעים
4. סם בן שטרית

גורל חלק מהאנוסים

מסופר שרוב חברי המג'לס (הכנסת הפרסית) התנגדו לכניסת אמריקנים, בריטים ורוסים לאיראן בזמן מלחמת העולם השנייה. בניגוד אליהם, ראש הממשלה זכאי אל מולק פארוקי היה בעד כניסת הכוחות נגד הגרמנים באיראן, בטענה ש"מִיֶּאֱיָנֵד ומִיֶּוֹאֵנֵד וּפְּמָא פְּאֶרֶיֶנְאֶדְאֶרְאֵנֵד" (הם באים והולכים ובנו לא נוגעים).

נכדי זכאים או זכאי, ניניהם ובני ניניהם פזורים בארץ וברחבי העולם, יהודים ומוסלמים. אני הכרתי מקרוב את אחד מניני הזכאים שאולצו להתאסלם כאשר למדתי בבית הספר "אקדסייה"; הוא שימש סגן המנהל ועזר לי רבות כששמע שנולדתי באספהאן ושאני יהודי.

משפחה נוספת מאספהאן שעשתה חיל במכירת דברי זהב וכסף באיראן היא משפחת מוֹזְאֶפְאֶרְיָאן. עד לעליית חומייני ניהלו זקני המשפחה את עסקיהם בכתב רש"י וטענו ש"זה כתב מיוחד שאחרים לא מבינים".

מה עלה בגורלן של חלק מהמשפחות היהודיות באיראן שהתאסלמו בשנים 1800-1950 והגיעו למשרות חשובות?

אציין שתי משפחות משיראז ושתי משפחות מאספהאן.

שם משפחת חכם זָאדָה משיראז תורגם לְהֶפְמֵת־אוֹל־דוֹרָה שיראזי (בפרסית הכמת פירושו חכם).

חכם זאדה לא גילה מעולם שורשי יהדותו וכששימש שר החוץ אף היה נגד היהודים ומדינת ישראל.

המשפחה השנייה משיראז - משפחת אבראהים (אברהם) קְוּוּאֵם־אוֹל־מֹלֶק שיראזי; הייתה מקובלת על שני שבטים חשובים באזור פָּרְס ומשפיעה עליהם. רזה שאה, אבי המלך מוחמד רזה שאה, שמלך עד בוא חומייני, רצה להתקרב אל משפחת אבראהים ולכן חיתן את בתו אשרף, אחות תאומה ליורש העצר, עם בנו של אבראהים - עלי לבית קוואם־אוֹל־מֹלֶק ובשנת 1923 מינה את אברהם לראש הממשלה.

באספהאן - חלק ממשפחות זכאים או זכאי התאסלמו וקיבלו את השם זְכָא אוֹל מֹלֶק פוֹרוֹקִי. פעמיים היו ראשי ממשלה: בשנים 1925 ו-1941. ראש הממשלה וצאצאיו היו מקובלים על העם הפרסי ועזרו רבות ליהודים; הא ראייה שמכלול יצירותיו של ראש הממשלה, חוקר ספרות מן החשובים באיראן שכתב בפרסית ותירגם בעצמו לאנגלית, יצאו בהוצאת "ברוכים" שהייתה בבעלות יהודים.

הספר לזכר הוריי חנום (חנה) וציון עזרי, אחי רבי מאיר עזרי והורי רעייתי בתיה ועזיז (יקיר) יוספיאן

תודה לנכדי שיר יהב (עזרי) ושי עזרי על צילום חלק מהתמונות המופיעות בספר

בן-חור

